

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА



ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

**УДК 342.9(072)
П781**

Укладачі:

Миколенко Олександр Іванович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та господарського права.

Баламуш Мар'яна Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права.

Рецензенти:

Гаран Ольга Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Чуваков Олег Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова
(Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)*

П781 **Проблеми** адміністративного права [Електронний ресурс] : електронний методичний посібник до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» / уклад. О. І. Миколенко, М. А. Баламуш. – Одеса, 2023. – 94 с. – 1,1 МБ.

У методичному посібнику наведено основні положення до вивчення дисципліни «Проблеми адміністративного права» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» спеціальності 081 «Право».

Основна мета посібника – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та в процесі самостійної роботи.

УДК 342.9(072)

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст навчальної дисципліни.....	7
Плани та методичні вказівки для підготовки до практичних занять	11
Питання для підсумкового контролю	82
Список рекомендованої літератури.....	84

ВСТУП

Адміністративне право одна із найбільш реформованих на сьогодні галузей національного права. За тридцять років адміністративне право трансформувалося декілька разів: спочатку із управлінської галузі, яка обслуговує систему органів виконавчої влади, в поліструктурну галузь права, яка охоплює собою три групи суспільних відносин – управлінські, публічно-сервісні та правоохоронні, потім, із поліструктурної галузі в галузь публічного права, головна мета якого – забезпечення реалізації прав і свобод особи у відносинах із суб'єктами публічного адміністрування. Всі ці перетворення суттєво вплинули на зміст адміністративного права в його трьох іпостасях – як навчальної дисципліни, галузі права та науки. Більш того, адміністративне право постійно розвивається, що обумовлено об'єктивним розвитком суспільних відносин (науково-технічний прогрес, інформаційно-комунікаційні технології, нові підходи до взаємодії держави та церкви, тощо).

Всі ці проблемні питання вивчаються під час викладання дисципліни «Проблеми адміністративного права».

Предмет навчальної дисципліни складають нагальні проблеми адміністративного права та шляхи їх вирішення на науковому, законодавчому і правозастосовному рівнях.

Метою викладання навчальної дисципліни «Проблеми адміністративного права» є формування системи теоретичних і практичних знань в сфері адміністративного права, а також підготовка до наукової та практичної діяльності висококваліфікованих фахівців-правознавців.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Проблеми адміністративного права» є:

- характеристика адміністративного права як феномену в юриспруденції;
- набуття знань про догму та доктрину адміністративного права;

- вивчення особливостей адміністративного права як регулятора суспільних відносин;
- опанування концептуальним і інструментальним рівнем науки адміністративного права;
- вивчення теорії адміністративного права;
- набуття вмінь щодо використання термінології адміністративного права;
- набуття знань про новели термінології адміністративного права;
- орієнтація у існуючих проблемах науки адміністративного права;
- розуміння взаємовпливу адміністративного права і суспільства;
- опанування знаннями про вплив імперативів цивілізації та розвиток адміністративного права;
- формування уявлень про елементний склад та проблеми реалізації адміністративно-правового регулювання;
- засвоєння знань про форми реалізації норм адміністративного права та особливості реалізації прав і свобод особи в адміністративному праві;
- сприяння розвитку у здобувачів наукового мислення та навичок практичної діяльності.

Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Проблеми адміністративного права» призначені для здобувачів спеціальності 081 «Право».

Обов'язкова дисципліна «Проблеми адміністративного права» вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Формою контролю є іспит.

До іспиту допускаються здобувачі, що відпрацювали всі пропущені заняття, виправили незадовільні оцінки, отримані на практичних заняттях, набрали мінімальну кількість балів і успішно здали змістові модулі.

Одним з обов'язкових елементів навчального плану для здобувачів є підготовка до практичних занять. Для цього здобувачам необхідно ознайомитися з

рекомендованою, навчально-методичною літературою, нормативно-правовими актами з кожної теми. Виконання завдань по темам курсу є обов'язковою умовою підготовки до практичних занять. При підготовці до практичних занять необхідно:

- ознайомитись з питаннями теми;
- прочитати відповідні питання в підручнику або конспекті;
- ознайомитись з нормативними матеріалами;
- ознайомитись з літературними джерелами, які додаються в плані

практичних занять;

- виконати завдання до теми.

Здобувачам необхідно постійно проводити моніторинг нових нормативно-правових актів, що приймаються центральними органами державної влади.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I.

ФЕНОМЕН АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Тема 1. Догма та доктрина адміністративного права

Догма адміністративного права та два спектри її прояву. Норма права як центральний елемент догми адміністративного права. Практична діяльність юристів щодо опису, розуміння та тлумачення норм права як елемент догми адміністративного права. Доктрина адміністративного права. Упередження і реальність у співвідношенні догми і доктрини адміністративного права. Недоліки доктрини адміністративного права в сучасних умовах. Взаємовплив догми і доктрини адміністративного права. Юридичний президент як симбіоз догми і доктрини адміністративного права. Феномен доктрини радянського адміністративного права. Сучасні тенденції розвитку доктрини адміністративного права.

Тема 2. Адміністративне право як регулятор суспільних відносин

Властивості адміністративного права. Соціальне значення властивостей адміністративного права. Адміністративне право як нормативний регулятор суспільних відносин. Функції адміністративного права як нормативного регулятора суспільних відносин. Адміністративне право та суспільні відносини, що ним регулюються. Структура адміністративного права. Система адміністративного права. Система адміністративного законодавства.

Змістовий модуль 2

Концептуальний і інструментальний рівень науки адміністративного права

Тема 3. Теорія адміністративного права

Нові підходи до адміністративного права. Рівні теорії адміністративного права. Адміністративно-правові явища як об'єкт і предмет теорії адміністративного права. Внутрішня структура теорії адміністративного права. Проблема суб'єктивного і об'єктивного в теорії адміністративного права. Категоріальний апарат науки адміністративного права. Методологія пізнання адміністративно-правових явищ. Функції науки адміністративного права.

Тема 4. Новели термінології адміністративного права

Публічне адміністрування та публічна адміністрація. Принципи належного урядування. Диспозитивний метод адміністративно-правового регулювання. Адміністративна процедура. Адміністративний договір. Адміністративні послуги. Адміністративний розсуд та дискреційні повноваження суб'єктів владних повноважень. Електронне урядування. Реалізація державної політики на регіональному рівні. Адміністративно-правове забезпечення реалізації регіональної політики.

Тема 5. Проблеми науки адміністративного права

Типи наукових проблем в адміністративному праві. Явні проблеми науки адміністративного права. Неявні проблеми адміністративного права. Вплив внутрішніх факторів розвитку науки адміністративного права. Вплив зовнішніх факторів розвитку науки адміністративного права.

Змістовий модуль 3

Адміністративне право і суспільство

Тема 6. Імперативи цивілізації та адміністративне право

Адміністративне право в умовах постійного розвитку суспільних відносин. Передумови розвитку адміністративного права в сучасних умовах. Загальнолюдські цивілізаційні проблеми. Адміністративне право як засіб вирішення загальнолюдських цивілізаційних проблем. Необхідність нових засобів адміністративно-правової регуляції. Проблеми співвідношення правового регулювання національного адміністративного права та наднаціональних адміністративно-правових норм. Духовні основи адміністративного права та проблеми їх практичної реалізації. Влада і адміністративне право (точки дотику і суперечності). Мораль і адміністративне право (точки дотику і суперечності).

Тема 7. Адміністративно-правове регулювання: поняття, елементний склад та проблеми реалізації

Поняття та елементний склад адміністративно-правового регулювання. Об'єкт адміністративно-правового регулювання. Цілі та завдання адміністративно-правового регулювання. Методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання. Правові гарантії як елемент механізму адміністративно-правового регулювання. Загальна характеристика правових засобів як елементу адміністративно-правового регулювання. Правовий стан як елемент адміністративно-правового регулювання. Проблеми визначення ефективності адміністративно-правового регулювання. Шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання. Недоліки законодавчої техніки та термінології в джерелах адміністративного права. Особливості регіонального адміністративно-правового регулювання.

Тема 8. Реалізація норм адміністративного права та реалізація прав і свобод особи в адміністративному праві

Форми реалізації норм адміністративного права. Особливості дотримання норм адміністративного права. Особливості виконання норм адміністративного права. Особливості використання норм адміністративного права. Особливості застосування норм адміністративного права. Поняття і ознаки адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи. Елементний склад адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи. Нормативно-правове забезпечення механізму реалізації прав і свобод особи. Цілі, завдання та функції адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи. Особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації прав і свобод особи органами місцевого самоврядування в м. Одеса.

ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

ФЕНОМЕН АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

ТЕМА 1. ДОГМА ТА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Практичне заняття № 1:

1. Догма адміністративного права та два спектри її прояву.
2. Норма права як центральний елемент догми адміністративного права.
3. Практична діяльність юристів щодо опису, розуміння та тлумачення норм права як елемент догми адміністративного права.
4. Доктрина адміністративного права.
5. Упередження і реальність у співвідношенні догми і доктрини адміністративного права.

Практичне заняття № 2:

1. Недоліки доктрини адміністративного права в сучасних умовах.
2. Взаємовплив догми і доктрини адміністративного права.
3. Юридичний прецедент як симбіоз догми і доктрини адміністративного права.
4. Феномен доктрини радянського адміністративного права.
5. Сучасні тенденції розвитку доктрини адміністративного права.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Сучасні доктринальні засади адміністративного права України.

2. Ознаки, які характеризують доктрину адміністративного права як системне правове явище.

3. На прикладах адміністративного права доведіть тезу, що Україна відноситься до країн з континентальною чи англосаксонською правовою системою.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має ознайомитись із догмою адміністративного права та двома спектрами її прояву.

Здобувач має розуміти, що у різні часи змінювалося й уявлення про те, що має бути основою права: нормативність, доцільність, справедливість, процесуальність, тощо. Спектр поглядів на те, що таке догма права, є настільки широким, що сьогодні навряд чи можна констатувати про завершеність цієї теми, навіть, визначити більш-менш однозначно концепцію цього багатогранного явища.

Втім, часто говориться про те, що практикуючі юристи та вчені правознавці мають справу з «догмою права». У понятті «догма права» виражається: специфічний предмет юридичних знань, особливий сектор соціальної дійсності. У той же час має місце брак системного уявлення про те, чим, власне, є догма права: чи є вона виключно компонентом юридичної науки, чи можна вважати, що догма права є компонентом правової сфери, які зовнішні та внутрішні зв'язки догми права з іншими компонентами правової структури, тощо.

Снує два спектри прояву догми права, з якими потрібно ознайомитись здобувачам: а) норма права; б) юридична практика.

С точки зору вузького підходу догма адміністративного права постає як сукупність вихідних начал осягнення права в рамках тієї чи іншої школи права. Вузьке розуміння догми права, що виражається в її інтерпретаціях як певної логічної системи, що існує виключно в межах правосвідомості, та на цій основі

функціонує як певний засіб правового мислення, сьогодні складно вважати вдалим. Адже проблема догматичного усвідомлення права зокрема та догматичної юриспруденції в цілому полягає не в тому, щоб створити систему логічно впорядкованих понять, а в тому, щоб ці поняття мали свій практичний еквівалент. Власне, розрив між юридичною теорією та юридичною практикою, який яскраво виражений у правовій системі України, виник через активні намагання сконцентрувати догму адміністративного права в межах юридичної науки, законсервувати її на рівні теоретичних узагальнень.

Сучасний підхід до догми адміністративного права можна базувати на ціннісно-нормативному праворозумінні, відповідно до якого право постає як історично сформована, морально обґрунтована та релігійно вивірена, легалізована ціннісно-нормативна система, розрахована на загальне визнання (легітимацію) та відповідну поведінку людей, організацій, соціальних спільнот, в якій використовуються процедури, формалізовані рішення та державний примус для попередження та розв'язання конфліктів, збереження соціальної цілісності.

Широке розуміння догми адміністративного права, суть якого полягає у тому, що при вирішенні питань юридичної догматики ми повинні орієнтуватися не лише на норми права взагалі, принципи права взагалі, правові відносини взагалі, але й на конкретні їх прояви: саме ці правові відносини, саме ці правові норми, тощо. Таке розширення природи догми адміністративного права дозволяє пов'язати в єдине ціле юридичну науку та практику, а догма права стає одним із компонентів правової системи.

Догма адміністративного права, виведена за рамки умоглядних конструкцій у площину практичної дії права, постає як сутність, що визначає твердість і незаперечність самої основи, відповідно до якої вирішуються всі юридичні питання, тому що право, виражене в законі, інших джерелах, постає перед людьми і перед державою як тверда, незаперечна підстава для нормативного регулювання поведінки людей і дій держави.

Здобувач має ознайомитись із поняттям норми права як центрального елемента догми адміністративного права.

В центрі правових уявлень, що відносяться до догми адміністративного права, - юридичні норми, виражені в законі (інших джерелах), і тому весь спектр різноманітних фактичних даних у юридичній області розглядається під «нормативним» кутом зору. На таке специфічне бачення адміністративного права накладається і те, що «догматичні» уявлення про право складаються головним чином у зв'язку з необхідністю вирішення юридичних справ на твердій нормативній основі, головним чином - у зв'язку з потребами юридичної практики, вимогами законності. Такий підхід обмежує розуміння практичної дії адміністративного права і своєрідність його теоретичного бачення. Адже подібне («нормативно-регулятивне») бачення адміністративного права далеко не все пояснює в його функціонуванні, будові, місці і призначенні в житті суспільства. І тому при спробах більш ґрунтовного теоретичного аналізу адміністративного права необхідно виходити за рамки однієї лише юридичної догми.

Норма права не в змозі охопити усієї палітри компонентів догми права, оскільки вона пов'язана із проявом права як логічної системи.

Здобувач має розуміти, в чому полягає доктрина адміністративного права.

Поняття і термін «правова доктрина» вживається умовно як у законодавстві, так і в наукових дослідженнях джерела. При цьому в українській юридичній науці немає загальновизнаного розуміння правової доктрини. Значна частина дискусій з цього питання зосереджена на питаннях його правової природи, співвідношенні з формами та джерелами права, правознавством, теорією права.

Найбільш розповсюджене визначення доктрини адміністративного права, з яким повинен ознайомитись здобувач, звучить наступним чином: «Доктрина адміністративного права це сукупність теоретичних ідей і погляди на цілі, завдання, принципи, складові, основні напрями та шляхи розвитку адміністративного права як галузі права його підгалузей і інститутів.

Тому здобувач має розуміти, що до головних рис доктрини адміністративного права, слід віднести наступні:

1. Єдність по відношенню до середовища (цілісність) і різноманітність зв'язків з навколишнім середовищем. Вчення про адміністративне право є підсистемою щонайменше двох систем: адміністративно-правової теорії та загально правової доктрини. З теорією адміністративного права його пов'язує те, що воно являє собою юридичну парадигму (модель, логіко-теоретичну конструкцію, схему, засіб і метод) цієї галузі права. Як частина теорії адміністративного права, доктрина адміністративного права стандартизує: а) належне доктринальне розуміння та тлумачення адміністративного права; б) параметри його втручання в реальність. Зв'язок із загальною правовою доктриною лежить у площині взаємного сприйняття досягнень досліджень, розмежування адміністративного права та інших галузевих юридичних наук, тощо.

2. Структура адміністративно-правової доктрини. Визначення складових структури адміністративно-правової доктрини можна виконувати за різними критеріями, які зумовлені завданнями дослідження та специфікою в наукових поглядах дослідника. Зокрема, можна виділити такі елементи структури: а) правові знання; б) юридичні цінності; в) правовий досвід; г) правові традиції; д) правова догма; е) правовий емпіризм.

3. Наявність інтегративних властивостей, тобто детермінантних ознак «доктрини» як сутності, яка є результатом взаємодії її компонентів. Наприклад, до інтегративних властивостей доктрини адміністративного права можна віднести: а) єдиний набір понять і категорій; б) породження науково обґрунтованих методичних рекомендації для сфер правотворчості, нормотворчості і правозастосування; в) здатність до інтегрування індивідуальних наукових думок в суспільну свідомість; г) забезпечення єдиними науковими підходами до розуміння адміністративно-правових явищ; д) стимулювання розвитку відносин

адміністративного права, адміністративного законодавством та відповідних навчальних дисциплін; тощо.

4. Наявність суперечностей всередині системи (між компонентами, які сформувавши її), які є рушійною силою саморозвитку системи. Рушійна сила доктрини адміністративного права – це внутрішні протиріччя, конфлікти, розбіжності, протиріччя. Їх виявлення та запуск координаційних механізмів дають початок динаміці саморозвитку як структурних компонентів доктрини, так і її в цілому.

5. Історичність адміністративно-правової доктрини, наявність розвитку у часі, історична основа та досвід минулого. Розуміння суспільних перетворень, змін у правовій політиці, нормативному забезпеченні і юридичній практиці, а також вирішення галузевих проблем неможливі без звернення до історико-філософських скарбниць адміністративного права. Запозичуючи досягнення попередніх часів наука адміністративного права постійно рухається вперед.

Доктрина адміністративного права об'єднана: а) встановленою системою поглядів, ідей та положень, які були напрацьовані юридичною наукою та апробовані юридичною практикою; б) колективною думкою авторитетних вчених-юристів щодо основних проблем адміністративно-правового регулювання; в) нормативним матеріалом, який відображає принципи та цінності держави, місцевого самоврядування, громадянського суспільства; г) певним типом праворозуміння, згідно з яким функціонує та розвивається цілісна система адміністративного права.

Здобувач має зрозуміти сутність юридичного прецеденту як симбіозу догми і доктрини адміністративного права.

Варто зазначити, що судовий прецедент є основою англосаксонської правової сім'ї, проте знаходить своє відображення і в нашій правовій системі, основним джерелом права якої є нормативно-правові акти. Він виступає в ролі регулятора суспільних відносин, який застосовується у випадку відсутності

належного нормативного регулювання, або наявності так званих колізій. Прецедент порівняно з нормативно-правовими актами дозволяє швидко та ефективно заповнити прогалини в законодавстві та встановити належне регулювання тих чи інших суспільних відносин. Тому проблема затвердження правового прецеденту в Україні на законодавчому рівні є актуальною темою, навколо якої проходять чимало дискусій щодо необхідності даного рішення.

Наявність значної кількості правових колізій та прогалин у праві, державні органи в особі їх посадових осіб досить часто змушені вирішувати конкретні адміністративні справи, керуючись загальновизнаними правовими принципами, створюючи тим самим прецеденти.

Варто зазначити, що в Україні вже були спроби впровадження адміністративного прецеденту в судову практику і його закріплення на законодавчому рівні. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація суддів України», що розробила Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України (відносно судової реформи)», ініціювала запровадити та закріпити прецедент на законодавчому рівні. Проте жодна ініціатива щодо запровадження «правового прецеденту» як джерела права в Україні не отримала підтримки законодавця. Однак, ухвалення Закону «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., Першого протоколу і протоколів № 2, 4, 7 і 11 до Конвенції» (17.08.1997) та Закону України від 23.02.2006 «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» означає, що Україна визнає юрисдикцію Європейського суду з прав людини і закріпила застосування даної Конвенції. Із вищезазначеного можна сказати, що Україна офіційно визнала прецеденти Європейського суду з прав людини.

Здобувач має повинен проаналізувати сучасні тенденції розвитку доктрини адміністративного права.

До сучасних тенденцій розвитку доктрини адміністративного права можна віднести наступні:

- встановлення та закріплення принципів правової держави, а саме: верховенства права, рівності громадян перед законом, рівність прав та обов'язків громадян та представників влади у їх взаємовідносинах тощо;
- побудова національного адміністративного права з урахуванням норм міжнародного права; - зменшення адміністративного тиску на особу з боку представників владних структур;
- забезпечення судового контролю за діяльністю суб'єктів, наділених владними повноваженнями;
- впровадження європейських стандартів адміністративного права у практику діяльності публічної адміністрації

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19688/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%95-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%908-ilovepdf-compressed-1%20%281%29.pdf>
2. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3866/1/%D0%B0%D0%B4%>

[D0%BC%D1%96%D0%BD%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B
E%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20
%D0%B7%D0%B0%D0%B3%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82.pdf](http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf)

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
<http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf>
3. Дояр Є.В. Норми адміністративного права: сучасний погляд на ознаки та сутність. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/252430/249696>
4. Борщевський І.В., ГріньО. Д. Правовий досвід в юридичній діяльності: загальнотеоретичний аспект. *Правова держава*. 2020. № 37. С. 10-16.<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28132/1/10-16.pdf>
5. Бойко О. В. Проблеми реалізації положень доктрини адміністративного права в процесі здійснення законотворчості в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 106-112.
http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/16.pdf
6. Бойко І., Соловійова О. Вплив ідеї людиноцентризму на зміст адміністративного права.

International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. 2023. № 2(1). С. 1-12.
<https://isg-journal.com/isjpp/article/view/250/127>

7. Пильгун Н. В. Місце і роль правового прецеденту в правовій системі України. *Юридичний вісник*. 2021. № 2 (59). С. 55-61.

ТЕМА 2. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Практичне заняття № 3:

1. Властивості адміністративного права України.
2. Соціальне значення властивостей адміністративного права.
3. Адміністративне право як нормативний регулятор суспільних відносин.
4. Функції адміністративного права як нормативного регулятора суспільних відносин.

Практичне заняття № 4:

1. Адміністративне право та суспільні відносини, що ним регулюються.
2. Структура адміністративного права.
3. Система адміністративного права.
4. Система адміністративного законодавства.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. В чому відмінність «охоронної» та «захисної» функцій адміністративного права?
2. Значення структури адміністративного права для навчального процесу.
3. Значення системи адміністративного права для розвитку національного законодавства.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із властивостями адміністративного права. У ході розгляду властивостей адміністративного права, здобувач має усвідомлювати, що вони пов'язані з його якістю. Якість – це філософська категорія, що відображає невіддільну від буття об'єкта його істотну визначеність, завдяки якій він є саме цим, а не іншим об'єктом. Тобто для того, щоб адміністративне право набуло відповідної якості, воно повинно мати відповідні властивості. Так само, коли адміністративне право в процесі свого функціонування і розвитку втрачає певну якість, воно втрачає також і свої властивості, які опосередковано відображали його сутність у системі відносин.

Якість адміністративного права має теоретичний і практичний вияв. Практична сторона якості виявляється у його ефективності, адже цінністю регулювання суспільних відносин адміністративним правом є його реальна позитивна (корисна) значущість для існування і розвитку суспільства і окремих індивідів у ньому, тобто результативність правового впливу. Саме тому ефективність адміністративно-правового регулювання – це практична сторона вияву категорії «якість адміністративного права». Теоретичною стороною якості адміністративного права можливо вважати його властивості об'єктивного характеру.

Властивість – це те, що притаманне будь-якому предмету чи явищу і що складає його конкретне існування. Ознака – це властивість, за якою пізнають предмет чи явище; визначення, що відрізняють одне явище від іншого.

В контексті природно-правового типу праворозуміння виокремлюють такі важливі властивості адміністративного права як:

- верховенство права та правового закону як форма прояву сутності права; – природні права людини як вихідна форма буття права;
- правова рівність як засіб забезпечення пропорційності права.

Позитивізм, як самостійний напрямок визначення властивостей адміністративного права, характеризується наявністю таких специфічних характеристик:

- загальна нормативність права як регулятивної системи; – чіткість змісту права як підстава визначення меж свободи;
- державна гарантованість як основа забезпечення правового порядку.

Здобувач має розуміти соціальне значення властивостей адміністративного права.

Безпосередньо призначення адміністративного права в суспільстві полягає в регулюванні соціально значущої поведінки людей та охороні вже існуючих в суспільстві правовідносин. Адміністративне право є важливим елементом у житті суспільства, що обумовлює функціонування і розвиток суспільного організму, збереження його як цілого, як форми соціального буття людини.

Разом з тим існують межі активного впливу адміністративного права на соціальну сферу (сім'я, церква, тощо). Ці межі обумовлені властивостями адміністративного права як соціального регулятора – нормативністю, формальною визначеністю, забезпеченістю державним примусом та ін. Так, адміністративне право може регулювати тільки ті соціальні сфери, в яких можливий зовнішній контроль за поведінкою учасників суспільних відносин і державно-примусовий вплив на них. Найбільшою мірою обмежені регулятивні можливості права в економічній сфері, де на перший план виступають закони економічного розвитку суспільства, адже підприємницька діяльність визначається як ініціативна, самостійна діяльність осіб або підприємств (фірм), націлена на отримання прибутку, або особистого доходу, і яка здійснюється на власний ризик та під власну майнову відповідальність. Тобто визначення перенасичене термінами «самостійна», «на власний ризик» і «під власну відповідальність».

Соціальне призначення адміністративного права і його активна роль проявляються його функціях.

Здобувач повинен розглянути основні функції адміністративного права як нормативного регулятора суспільних відносин.

В системі функцій права слід виділяти чотири рівні, на які потрібно звернути увагу здобувачам:

Перший найвищий рівень системи функцій права складають наступні юридичні функції: 1) регулятивно-статична; 2) регулятивно-процедурна (регулятивно-динамічна); 3) регулятивно-охоронна; 4) регулятивно-захисна.

Другий рівень системи функцій права складають юридичні функції галузей права та правових інститутів, які деталізують функції права першого найвищого рівня: установча, стимулююча, обмежувальна, профілактична (превентивна), контрольна, каральна, компенсаційна, правовідновлююча, процесуальна і ін. Кожна галузь права чи правовий інститут можуть мати свій набір функцій, які детально розкривають особливості прояву регулятивно-статичної, регулятивно-динамічної, регулятивно-охоронної та регулятивно-захисної функцій. Виділення таких функцій допомагає краще розкрити особливості галузевого правового регулювання чи правового регулювання на рівні окремого його інституту. Саме цей рівень функцій права допомагає розкрити особливості адміністративного права як регулятора суспільних відносин.

Третій рівень системи функцій права складає виховна функція, яка не відноситься ні до юридичних, ні до соціальних функцій права, але посідає важливе місце в системі функцій права, адже реалізується всіма елементами системи права. Не є виключенням в цьому сенсі і адміністративне право.

Четвертий рівень системи функцій права включає до свого складу функції правових норм – державної орієнтації, державної оцінки, цільова та мотиваційна функції. Ці функції притаманні будь-якій нормі права, а тому вони дають загальне уявлення про цільову спрямованість всіх правових норм.

Здобувач повинен розуміти, що таке адміністративне право та суспільні відносини, що ним регулюються.

Предметний обсяг адміністративного права України окреслюється такими його складовими:

1) відносинами, що виникають у зв'язку із забезпеченням публічною адміністрацією прав і свобод та законних інтересів приватних осіб у процесі надання адміністративних послуг (публічно-сервісні відносини);

2) відносинами, що складаються в ході адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності (управлінські відносини):

- відносини між суб'єктами виконавчої влади;

- організаційні управлінські відносини всередині інших органів державної та муніципальної влади (наприклад, службові відносини);

- відносини внутрішнього контролю;

- владні відносини між суб'єктами виконавчої влади та іншими владними суб'єктами;

3) відносинами, що складаються в ході правоохоронної діяльності:

- відносини щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності;

- відносини щодо вирішення публічно-правових спорів;

- зовнішні контрольні-наглядові відносини;

- відносини щодо застосування до осіб інших видів заходів адміністративного примусу.

Отже, предметом адміністративного права України є суспільні відносини, які виникають між суб'єктами публічної адміністрації та приватними особами. За змістом предмет адміністративного права складається із публічно-сервісних, управлінських та правоохоронних відносин.

Втім це питання є дискусійним в науці адміністративного права і здобувач має вміти їх аналізувати.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
[http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf](http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf)
2. Особливе адміністративне право: підручник / за ред. Бернда Візера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 464 с.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46162/1/%d0%9e%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%b2%d0%b5%20%d0%b0%d0%b4%d0%bc%d1%96%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%bd%d0%b5%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be-content.pdf>
3. Рябовол Л. Т. До питання про соціальну цінність права. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 30-36. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_1/7.pdf
4. Джафарова М. Сучасний погляд на предмет адміністративного процесуального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 90-94. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/18.pdf>
5. Кунєв Ю. Д. Предмет адміністративного права: стан та проблеми дослідження. *Юридичний вісник*. 2022. № 4 (65). С. 80-91.

6. Голосніченко І.П. Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права України // Збірник тез міжвузівського круглого столу «Адміністративне право України: проблеми теорії і практики» (м. Київ, 17 квітня 2021 р.). К., 2021. URL: <https://kigap.kpi.ua/wp-content/uploads/2021/11/Zbirnyk-tez-Admin-pravo-kruglyj-stil.pdf>
7. Константи́й О. До питання поняття, предмета, методу і системи адміністративного судочинства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 86-90. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/17.pdf>
8. Радишевська О. Р. Формування системи сучасного адміністративного права України: щодо питання галузевої належності муніципального права (європейський досвід). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 256-260. http://lsej.org.ua/2_2020/69.pdf
9. Горбалінський В. Перспективи розвитку і застосування законодавства щодо надання адміністративних процедур в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 233-237. <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/45.pdf>
10. Журавель Я.В. Поняття та ознаки терміну «публічно-сервісні відносини». *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 69-74. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/12.pdf
11. Миколенко О.М. Функції адміністративно-деліктного права: теорія і практика: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 420 с. http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2018/Mykolenko-aref.pdf

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ 1

1. Догма адміністративного права та два спектри її прояву.
2. Норма права як центральний елемент догми адміністративного права.
3. Практична діяльність юристів щодо опису, розуміння та тлумачення норм права як елемент догми адміністративного права.

4. Дайте визначення доктрини адміністративного права.
5. Упередження і реальність у співвідношенні догми і доктрини адміністративного права.
6. Недоліки доктрини адміністративного права в сучасних умовах.
7. Взаємовплив догми і доктрини адміністративного права.
8. Юридичний президент як симбіоз догми і доктрини адміністративного права.
9. Феномен доктрини радянського адміністративного права.
10. Сучасні тенденції розвитку доктрини адміністративного права.
11. Властивості адміністративного права.
12. Соціальне значення властивостей адміністративного права.
13. Адміністративне право як нормативний регулятор суспільних відносин.
14. Функції адміністративного права як нормативного регулятора суспільних відносин.
15. Адміністративне право та суспільні відносини, що ним регулюються.
16. Структура адміністративного права.
17. Система адміністративного права.
18. Система адміністративного законодавства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2
КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ І ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ РІВЕНЬ НАУКИ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

ТЕМА 3. ТЕОРІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Практичне заняття № 5:

1. Нові підходи до адміністративного права.
2. Рівні теорії адміністративного права.
3. Адміністративно-правові явища як об'єкт і предмет теорії адміністративного права.
4. Внутрішня структура теорії адміністративного права.

Практичне заняття № 6:

1. Проблема суб'єктивного і об'єктивного в теорії адміністративного права.
2. Категоріальний апарат науки адміністративного права.
3. Методологія пізнання адміністративно-правових явищ.
4. Функції науки адміністративного права.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Етика науковця та результати наукових досліджень (негативні аспекти взаємовпливу).
2. Тенденції розвитку категоріального апарату адміністративного права в сучасних умовах (позитивні та негативні аспекти).
3. Проблеми визначення «наукової новизни» в дослідженнях адміністративно-правових явищ.
4. Критерії оцінки результатів дослідження адміністративно-правових явищ дослідником, експертним середовищем та суспільством.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувачам потрібно звернути увагу на нові підходи до адміністративного права.

Розуміння адміністративного права як права особи, а не держави, крім людиноцентризму, потребує аналізу здобувачем ціннісно-світоглядного впливу на формування його категоріально-понятійний апарат ще однієї важливої загальноправової категорії – прав людини, оскільки права людини є «безпосереднім проявом сенсу права, забезпечення власної свободи та незалежності індивіда, у тому числі від влади, та поваги до свободи та незалежності інших людей». Права людини - це основоположні права, без яких не можна забезпечити її життєдіяльність та розвиток.

На сьогоднішній день питання адміністративних прав особи, їх змістовного наповнення та класифікації, є одним із найменш досліджених в науці адміністративного права. Причинами такого становища є відсутність процесу «трансформації сприйняття» нової адміністративно-правової доктрини та неоднозначність поглядів вчених на досліджуване явище (а саме, прав людини у відносинах з публічною владою).

Отже, яка ціннісно-світоглядна роль категорії «права людини» у формуванні понятійно-категоріального апарату адміністративного права? Що є адміністративними правами людини і як вони місце займають в системі публічних прав особи?

При формуванні змісту категорій, що визначають адміністративне право особи, здобувачеві слід виходити з наступного:

1. В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності. Перша – це людська гідність, а друга – рівність. Похідними від них є такі цінності, як: свобода, оскільки людська воля становить важливу частину людської гідності; примушування робити щось усупереч нашому бажанню принижує людську особистість. Повага до інших, оскільки відсутність поваги до інших не дозволяє

оцінити їх індивідуальність і їх людську гідність. Недискримінація, оскільки рівність людей з погляду людської гідності означає, що ми не можемо судити про людей на підставі фізичних (або інших) ознак, які не пов'язані з людською гідністю. Толерантність, оскільки нетерпимість вказує на відсутність поваги до відмінностей, а рівність не означає тотожності або однаковості. Справедливість, оскільки люди, рівні у своїй приналежності до людського роду, заслуговують справедливого ставлення. Відповідальність, оскільки повага прав інших осіб тягне за собою відповідальність за свої дії і надає зусилля для реалізації прав всіх і кожного.

2. Адміністративні права людини є похідними від базових людських прав, вони є природними та невід'ємними. Роль суб'єкта публічної адміністрації при цьому полягає не в наділенні особи такими правами, а в їх гарантуванні та забезпеченні. Це відбувається шляхом їх нормативного визначення, за необхідності, конкретизації у підзаконних нормативних актах публічної адміністрації, а також забезпечення дії правових механізмів їх гарантування та захисту.

Здобувач має ознайомитись із рівнями теорії адміністративного права.

Теорія адміністративного права являє собою не просту систему взаємопов'язаних тверджень, а є ієрархічною системою, тобто всі наукові твердження мають певну підпорядкованість. В самому низу знаходяться прості емпіричні узагальнення, які підтверджуються практикою. Вище розташовані більш загальні положення (наукові концепції, доктрини, вчення) та гіпотези, які мають, як правило, теоретичний зміст. На вершині ж знаходяться її аналітичні узагальнення. Тобто можна говорити про існування трьох сходінок наукового пізнання.

Ці три сходінки наукового пізнання притаманні будь-якій науці. Наприклад, в науці адміністративного права емпіричні дослідження допомагають виявити причини та динаміку росту адміністративних проступків, запропонувати та

напрацювати ефективні заходи протидії з ними, виявити недоліки в діяльності органів адміністративної юрисдикції та запропонувати ефективні та корисні пропозиції щодо поліпшення чинного законодавства у відповідній сфері, тощо. Переважна більшість науково-дослідних праць побудована саме на аналізі та узагальненні емпіричних даних.

Друга сходинка наукового пізнання пов'язана з висунанням наукових гіпотез та обґрунтуванням наукових концепцій і вчень. Саме тут узагальнюються вже на більш високому рівні емпіричні узагальнення – пропонуються нові концепції, вчення, підходи і, навіть, гіпотези, що не розповсюджено в гуманітарних науках, до яких відноситься і наука адміністративного права.

Третя сходинка наукового пізнання – це аналітичні узагальнення, які ґрунтуються на аналізі існуючих наукових концепцій, гіпотез, вчень, об'єднаних предметом дослідження, та спрямованих на систематизацію та структурування накопичених наукових знань. В юридичній науці саме теорія держави та права відіграє роль третьої сходинки наукового пізнання. Але при характеристиці галузевих юридичних наук не слід забувати про існування третьої сходинки наукового пізнання. Це дуже важливо, адже теорія держави та права не завжди здатна відповісти на „суто” наукові проблеми, наприклад, науки адміністративного права. Якщо перший рівень наукового пізнання допомагає зрозуміти процеси, що відбуваються на практиці та напрацьовує рекомендації щодо поліпшення ситуації, другий – надає логічність отриманим знанням, стимулює і забезпечує розвиток науки, то третій – систематизує саму науку.

Не принижуючи значення перших двох рівнів наукового пізнання вважаємо, що говорити про існування теорії адміністративного права не можливо без проведення ґрунтовних теоретичних досліджень третього рівня, які б систематизували накопичений науковий матеріал. Отже про існування науки адміністративного права можна говорити і тоді, коли є тільки емпіричні узагальнення, підтвержені практикою. Але для розвитку науки, перетворення її в

систему поглядів, ідей, уявлень та чітко структуровану систему знань, необхідна теорія адміністративного права, яка б вказувала не тільки на зв'язок конкретного з загальним, а й на підставі теоретичних узагальнень пояснювала конкретний випадок та ефективно вирішувала проблеми науки і практики.

Адміністративно-правові явища як об'єкт і предмет теорії адміністративного права, який розглядають здобувачі при розгляді питань теми.

Традиційно питання науки адміністративного права майже не висвітлюються в навчальній літературі та скудно висвітлені в науковій літературі. Лише іноді:

- дається історичний екскурс розвитку науки адміністративного права;
- предмету та задачам науки адміністративного права присвячується один параграф;
- присвячується цілий розділ (глава) підручника.

Предмет науки адміністративного права значно ширше предмету галузі права, бо наука покликана не просто констатувати факти і події, а й порівнювати, аналізувати та досліджувати їх з метою отримання нових знань, які допомогли б вирішенню постійно виникаючих на практиці проблем.

Втім виникає проблемне питання – чи слід в предмет науки адміністративного права включати саму науку? Наука адміністративного права не зможе розвиватись, якщо не буде час від часу аналізувати сама себе. Це важливо, адже хаотично накопичувальні знання починають руйнувати системність науки і призводять до її розколу на окремі напрями наукового дослідження. Щоб дробіння науки адміністративного права не відбувалось, необхідно її розглядати як один із елементів предмету даної науки.

Предмет науки не слід ототожнювати з об'єктом науки. Останній являє собою фрагмент світу, який існує сам по собі, тоді як предмет науки є фрагментом світу, що цікавить нас. Тому об'єкт наукового пізнання може бути предметом декількох наук. Наприклад, держава як об'єкт наукового дослідження вивчається

теорією держави та права, наукою конституційного права, наукою адміністративного права, соціологією і ін. З гносеологічної точки зору протиставлення предмету пізнання та об'єкту є відносним. В тій частині, в якій об'єкт дається суб'єкту через призму практики і пізнання, він є предметом пізнання. В свою чергу, розвиток практики і пізнання тягне і розширення предмету пізнання, актуалізує для суб'єкта нові виміри об'єкту.

Здобувач повинен розуміти, в чому полягає категоріальний апарат науки адміністративного права.

Наука адміністративного права, як і будь-яка наука, передбачає наявність розвинутої та впорядкованої системи знань. В той же час вона повинна мати в якості атрибуту відповідний інструментарій пізнання: розвинуту систему категорій і понять – понятійний апарат, визначений предметом цієї науки.

Іноді в юридичній літературі категоріально-понятійний апарат розглядають як метод пізнання правової дійсності і тим самим їх ототожнюють. Наукові категорії і поняття є лише інструментарієм пізнання державно-правових явищ. Самі по собі вони не можуть дати нових знань. Лише у синтезі з методами наукового пізнання наукові категорії і поняття допомагають досліднику досягнути нових знань. Отже категоріально-понятійний апарат не є самостійним і специфічним методом пізнання.

Здобувач має розуміти, що наука адміністративного права знаходиться на стадії формування та відшліфування свого понятійного апарату.

Що ж здобувачам слід враховувати при формуванні категоріального апарату науки адміністративного процедурного права?

По-перше, понятійний апарат науки адміністративного права припускає існування достатньо розвинутої та цілісної системи категорій і понять.

По-друге, у формуванні правових понять у науці адміністративного права приймають участь майже всі методи наукового пізнання.

По-третє, правові категорії науки адміністративного права повинні характеризуватися певною статичністю, бо з їхньою допомогою відбувається фіксування певного рівня знань.

По-четверте, категорії та поняття науки адміністративного права складають її змістовну частину, адже вони є її вихідними точками, першоосновою, опорними пунктами.

По-п'яте, понятійний апарат науки адміністративного права, як і будь-якої юридичної науки, складають доктринальні (суто наукові) і легальні (зафіксовані чинним законодавством) правові поняття.

По-шосте, понятійний апарат науки адміністративного права, як і будь-якої юридичної науки, складають спеціальні юридичні поняття та неюридичні поняття.

По-сьоме, понятійний апарат науки адміністративного права повинен являти собою цілісне і системне логіко-юридичне утворення, у якому всі поняття (категорії) перебувають у взаємозв'язку й взаємозалежності, у відносинах координації і субординації.

Здобувач має знати функції науки адміністративного права.

Функція – це та діяльність, той вплив, які повинна здійснювати та чи інша система (держава, право, державний орган, наука, теорія і ін.) щоб вирішити поставлені перед нею завдання, досягти своїх цілей.

З цих позицій можна говорити про наступні функції науки адміністративного процедурного права: 1) теоретико-пізнавальна; 2) евристична; 3) прогностична; 4) навчально-виховна; 5) практично-прикладна.

Здобувач має розуміти, що теоретико-пізнавальна функція науки адміністративного права полягає:

- у вивченні адміністративно-правових явищ;
- у засвоєнні отриманих знань щодо закономірностей виникнення, розвитку і функціонування адміністративного права;

- у формуванні загальних уявлень про окремі правові явища, обумовлених предметом науки;

- у констатації існуючого стану правової дійсності.

Евристична функція науки адміністративного права, на відміну від теоретико-пізнавальної функції, означає не засвоєння та систематизацію отриманих знань, а здобуття нових раніше невідомих знань про адміністративно-правові явища.

Прогностична функція науки адміністративного права полягає в передбаченні розвитку державно-правових процесів. На підставі виявлення певних закономірностей та тенденцій наука адміністративного права формулює перспективи на майбутнє шляхом висунення гіпотез та прогнозів.

Навчально-виховна функція адміністративного права проявляється в трьох формах.

По-перше, наука адміністративного права повинна стати науковою базою для відповідних навчальних дисциплін та підґрунтям наукового розвитку молодих вчених.

По-друге, наука адміністративного права сприяє підвищенню рівня правової культури населення оскільки надає знання щодо їхніх прав та обов'язків в публічних правовідносинах, аргументовано обґрунтовує необхідність та доцільність суворого дотримання і виконання чинних адміністративних норм, озброює прийомами, що дозволяють зрозуміти та тлумачити адміністративні норми;

По-третє, ґрунтуючись на висновках науки адміністративного права, державні органи, засоби масової інформації та громадськість поступово витісняють застарілі погляди на природу і соціальне значення адміністративного права в сучасному демократичному суспільстві. Наприклад, все частіше державний службовець сприймається суспільством не як посадова особа, яка наділена владними повноваженнями, а як найманець суспільства задля

задоволення його нагальних потреб. Все частіше зустрічаємося з тим, що державний службовець не видає розпорядження, а надає адміністративні послуги населенню тощо.

Практично-прикладна функція полягає:

- в накопиченні теоретичного матеріалу та досвіду практики для формування в законодавстві відповідних адміністративно-правових положень;

по-друге, в тому, щоб за допомогою загальних уявлень про адміністративно-правові явища надавались певні орієнтири в діяльності правозастосувачів, а також пояснення, тлумачення та рекомендації учасникам адміністративних правовідносин.

Отже, здобувач має знати, що всі функції науки адміністративного права забезпечують її перетворення в надійну теоретичну базу для вирішення актуальних проблем як в сфері самої науки, так і в правотворчій, і правозастосовній сферах.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Доценко О.С. Методологія дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення протидії організованій злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 131-134. http://www.lsej.org.ua/6_2021/37.pdf
2. Мазурик Р. В. Методологія дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності обласних прокуратур України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 46. С. 55-60. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1355692.pdf>
3. Корнійченко А. Методологія дослідження адміністративно-правового механізму запобігання булінгу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 4 (24). С. 43-48. <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1101>

4. Кобрусєва Є. А. Сучасні методологічні підходи до дослідження права на мирні зібрання в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 29-33. <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc48/8.pdf>
5. Панасюк О. Перегляд основоположних категорій адміністративно-деліктного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 142-147. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/25.pdf>
6. Швайка М. М. Сучасні підходи до розуміння сутності та змісту категорії «адміністративний примус». *Наукові записки*. Серія: право. 2022. Випуск 12. С. 143-146. <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/129/113>
7. Теленик С. Понятійно-категоріальний апарат адміністративно-правового регулювання створення державної системи захисту критичної інфраструктури. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). Vol. 2. С. 212-220. <http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1267>
8. Федорук Н. С. Ціннісно-світоглядна роль категорії «права людини» у формуванні понятійно-категоріального апарату адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 284-287. http://www.lsej.org.ua/5_2022/103.pdf

ТЕМА 4. НОВЕЛИ ТЕРМІНОЛОГІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Практичне заняття № 7:

1. Публічне адміністрування та публічна адміністрація.
2. Принципи належного урядування.
3. Диспозитивний метод адміністративно-правового регулювання.
4. Адміністративна процедура як категорія адміністративного права.
5. Адміністративний договір як категорія адміністративного права.

Практичне заняття № 8:

1. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права.
2. Адміністративний розсуд та дискреційні повноваження суб'єктів владних повноважень.
3. Електронне урядування як категорія адміністративного права.
4. Реалізація державної політики на регіональному рівні.
5. Адміністративно-правове забезпечення реалізації регіональної політики.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Проблема класифікації принципів в адміністративному праві.
2. Співвідношення принципів належного урядування з принципами створення і функціонування суб'єктів публічного адміністрування та принципами публічної служби.
3. Проблема оскарження рішень і дій суб'єктів владних повноважень, які вони реалізують в межах дискреційних повноважень.
4. Особливості адміністративно-правового регулювання щодо формування та реалізації державної політики на регіональному рівні, а також забезпечення реалізації регіональної політики в Одеській області.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із поняттями публічне адміністрування та публічна адміністрація.

Здобувачеві потрібно усвідомлювати, що «Публічне адміністрування» є новим поняттям в категоріальному апараті адміністративного права України. На жаль, більшість науковців, так і не зрозумівши зміст цього поняття, почали його використовувати при характеристиці будь-якої організаційної діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Навіть Верховна Рада

України розглядається в деяких дисертаціях, як суб'єкт публічного адміністрування.

Публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади – це адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка є зовнішнім виразом реалізації завдань (функцій) виконавчої влади, що здійснюється з метою задоволення публічного інтересу й негативно відмежовується від законодавчої судової та політичної діяльності.

Отже, здобувач має звернути увагу, що публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади характеризується:

- 1) зовнішнім виразом реалізації завдань (функцій) виконавчої влади;
- 2) адміністративною діяльністю публічної адміністрації;
- 3) здійснюється виключно з метою задоволення публічного інтересу;
- 4) негативно відмежовується від: законодавчої діяльності; здійснення правосуддя та кримінальної процесуальної діяльності; політичної діяльності; діяльності, спрямованої на задоволення приватних інтересів.

Публічна адміністрація – це сукупність органів, які утворюються для здійснення (реалізації) публічної влади.

Здобувач має знати принципи належного урядування.

Сутністю принципів належного урядування в країнах-учасницях ЄС є те, що вони реально виконуються на всіх рівнях публічного адміністрування, адже дієво захищені від порушень – громадським контролем, виконавчим контролем системи органів юстиції, судовою владою та парламентським контролем.

Належне урядування має вісім основних характеристик. Ними є участь, орієнтація на консенсус, відповідальність (підзвітність), прозорість, належне реагування, ефективність і результативність, рівність і врахування інтересів та відповідність принципу верховенства права. Воно засвідчує, що корупція є мінімізованою, погляди меншості враховано та голоси найбільш незахищених верств суспільства почуто під час ухвалення рішень. Воно також є відповідним до

чинних і майбутніх потреб суспільства¹. У країнах-учасницях ЄС щодо принципів належного врядування погодженою є позиція, що вони встановлюють стандарти, стимулюють публічних службовців на забезпечення публічного інтересу. При цьому їх формальна легалізація здійснюється в різних рівнях норм адміністративного права – від конституційних норм до окремих нормативних актів і судових прецедентів. Отже, значення принципів належного врядування для публічного адміністрування полягає в тому, що вони встановлюють стандарти та стимулюють публічних службовців на забезпечення публічного інтересу. Сутнісною відмінністю принципів належного врядування в країнах учасницях ЄС та України є те, що вони – не просто ідеї, засновані на чийсь добрій волі, а реально виконуються на всіх рівнях публічного адміністрування, дієво захищаються від порушень незалежними органами контролю, системою юстиції, судовою владою та парламентським контролем.

Здобувач повинен вміти надати визначення адміністративній процедурі.

Під адміністративною процедурою потрібно розуміти встановлений чинним законодавством порядок розгляду суб'єктами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ щодо реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів окремої фізичної та юридичної особи, що завершується ухваленням адміністративного акта.

Здобувач має знати, що основними ознаками адміністративної процедури є такі:

- базується на нормах чинного законодавства; → визначає порядок розгляду адміністративних справ;
- упорядковує повсякденну діяльність суб'єктів публічного адміністрування;
- спрямована на реалізацію та захист прав, свобод і законних інтересів фізичної та юридичної особи;
- завершується ухваленням адміністративного акта.

Особливість сучасного розуміння сутності адміністративних процедур полягає в тому, що, незважаючи на їх соціальну важливість і затребуваність, в Україні Закон «Про адміністративну процедуру» лише 17 лютого 2022 року, з яким ознайомляться здобувачі при розгляді питань теми.

Здобувач повинен ознайомитись із поняттям адміністративного розсуду та дискреційних повноважень суб'єктів владних повноважень.

Для здійснення належного та ефективного управління важливе значення відіграє здійснення суб'єктами публічної адміністрації своїх дискреційних повноважень. Під час виконання яких значуще місце посідає питання застосування органами публічного адміністрування адміністративного розсуду.

У сучасній науці адміністративного права існує безліч підходів до розуміння визначення адміністративного розсуду. Проте, на сьогоднішній день, не існує чіткого визначення даного поняття, внаслідок чого відсутнє чітке узгоджене розуміння його сутності.

Можна виділити чотири підходи до його розуміння, на які має звернути увагу здобувач:

- 1) адміністративний розсуд як суб'єктивне право;
- 2) адміністративний розсуд як процес;
- 3) адміністративний розсуд як результат;

4) адміністративний розсуд - це правозастосовна діяльність адміністративного органу та його посадових осіб щодо самостійного та індивідуального використання варіанта поведінки, визначеного законом, при вирішенні поставлених перед ним завдань.

До ознак, що притаманні адміністративному розсуду, відносяться:

1) адміністративний розсуд є правом суб'єктів публічної адміністрації приймати рішення, здійснювати діяльність (бездіяльність);

2) адміністративний розсуд реалізовується відповідним колом осіб уповноважених на це законодавством;

3) обсяг компетенцій обмежений рамками закону;

4) цей процес є правозастосовчою діяльністю, оскільки посадова особа приймає гнучке та оперативне рішення щодо індивідуального вирішення конкретних справ;

5) при реалізації розсуду здійснюється свобода вибору та гнучкість під час прийняття рішень, що відбувається через оцінювання фактичних обставин справи та врахування загальних інтересів.

Належність вищезазначених ознак адміністративному розсуду розкриває його внутрішню суть у правозастосовчій діяльності адміністративних органів та наближає до загальноновизнаних світових стандартів.

Реалізація державної політики на регіональному рівні, з якою ознайомлюються здобувачі при розгляді питань теми.

Однією з причин неефективності державної політики у різних сферах діяльності та суспільного життя є недосконалі механізми забезпечення розвитку на рівні кожного регіону. Підвищення рівня регіонального регулювання у кожному регіоні країни забезпечить підвищення ефективності соціально-економічних, культурних та інших перетворень та реформ, спрямованих на реалізацію європейського вектора розвитку.

Недосконалість регіональної адміністративної системи, слабкість органів місцевого самоврядування перешкоджають проведенню реформ, спрямованих на вдосконалення регіональних управлінських процесів на регіональному рівні. Ці проблеми викликані: економічною відсталістю та дотацією у більшості регіонів країни, нерівномірністю регіонального та місцевого розвитку та перешкодою реформі децентралізації.

Неефективність державного регулювання регіонального розвитку призводить до зростання корупції на місцях, знижує якість публічного адміністрування та нівелює усі успіхи запроваджуваних у державі реформ з метою

імплементатії норм та стандартів європейської системи публічного адміністрування.

Джерела, рекомендовані до заняття:

2. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
<http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf>
1. Особливе адміністративне право: підручник / за ред. Бернда Візера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 464 с.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46162/1/%d0%9e%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%b2%d0%b5%20%d0%b0%d0%b4%d0%bc%d1%96%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%bd%d0%b5%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be-content.pdf>
2. Матчук С. В. Теоретико-правовий аналіз поняття адміністративного розсуду та його ознак. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 260-263. http://lsej.org.ua/4_2022/61.pdf

3. Білик П.П., Осадча І.А. Адміністративний розсуд в публічному адмініструванні та його зв'язок з юридичною деонтологією. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 52-62. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/232408>.
4. Жукова Є.О. Публічне адміністрування та державне управління: особливості співвідношення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 2. С. 137-140. <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/28.pdf>
5. Таран Є. І. Співвідношення понять «державне управління», «публічне адміністрування» та «публічне управління» у трансформаційних процесах України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2020. № 2. Том 31 (70). С. 33-37. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/7.pdf
6. Дніпров О. Принципи належного урядування в сучасній системі адміністративного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 114-118. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/20.pdf>
7. Юровська В. В. Методи адміністративного права: питання теорії та практики : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 344 с. <https://jurkniga.ua/contents/metodi-administrativnogo-prava-pitannya-teorii-ta-praktiki.pdf>
8. Миколенко О. І. Практичне значення положень Закону України «Про адміністративну процедуру» (критичний аналіз). *Правова держава*. 2022. №47. С. 40-48. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/265282/261843>
9. Єсімов С. Правові основи адміністративного договору у сфері підприємницької діяльності. *COPERNICUS PoliticalandLegalStudies*. 2022 (December). № 4. Вип. 1. С. 27-34. https://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_CPLS_20224_03?q=bwmeta1.element.ojs-issn-2720-6998-year-2022-issue-4;2&qt=CHILDREN-STATELESS

10. Краковська А. Є., Бабик М. К. Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2022. № 70. С. 329-334. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/258976/255701>
11. Ковальова Т. В., Гунбіна О. В. Правові проблеми надання адміністративних послуг з використанням інтернет-технологій. *Наукові перспективи*. Серія «Право». 2021. № 9 (15). С. 260-271. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/690/692>
12. Бучковська О. Ю., Веремчук О. В. Електронне урядування як основа взаємодії держави та суспільства в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/36.pdf
13. Могиль О. Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах європейської інтеграції. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. *Політичні науки та публічне управління*. 2022. Випуск 2 (62). С. 101-105. <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2143/2641>
14. Дзюба І. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності територіальних громад в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2022. 250 с. URL: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/new_d0872702/2023/1/3/d.pdf

ТЕМА 5. ПРОБЛЕМИ НАУКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Практичне заняття № 9:

1. Типи наукових проблем в адміністративному праві.
2. Явні проблеми науки адміністративного права.
3. Неявні проблеми адміністративного права.

4. Вплив внутрішніх факторів розвитку науки адміністративного права.

5. Вплив зовнішніх факторів розвитку науки адміністративного права.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Назвіть аргументи, які доводять чи спростовують вислів: «Теорія без практики – мертва, практика без теорії – сліпа».

2. Розкрийте особливості взаємовпливу «державної ідеології» («панівної ідеології») у суспільстві та науки адміністративного права з посиланням на історичні і сучасні факти.

3. Вплив науки адміністративного права на зміст циклу адміністративно-правових дисциплін та освітній процес у ЗВО.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із основними типами наукових проблем в адміністративному праві.

Зазвичай під науковою проблемою розуміється явно сформульоване питання чи комплекс питань, що виникли під час наукового пізнання. Сам процес пізнання тлумачиться, при цьому, як послідовний перехід від відповідей на одні питання до відповідей на інші питання, що виникли після вирішення перших.

Будь-яке наукове дослідження для здобувача обов'язково починається з постановки проблеми. Послідовність «проблема – дослідження – рішення» вважається базовою завжди і скрізь. Ясно і чітко сформульована проблема розглядається як обов'язкова умова успіху дослідження.

Все це правильно, але не завжди. Конкретний аналіз проблемних ситуацій показує, що далеко не кожна проблема відразу набуває вигляду явного питання. Не всяке дослідження починається з висунування проблеми та закінчується її вирішенням. Нерідко проблема формулюється одночасно з рішенням, інколи ж вона усвідомлюється лише через деякий час після рішення. Найчастіше пошук

проблеми сам виростає в окрему проблему, вирішення якої потребує особливого таланту.

Наукові проблеми в адміністративному праві можна підрозділяти з різних підстав, наприклад, залежно від актуальності, невідкладності їх поділяють на існуючі, виникаючі і потенційні.

Особливий інтерес представляє розподіл проблемних ситуацій в адміністративному праві з наступних трьох підстав:

- чи сформульована проблема від початку дослідження;
- чи є метод її вирішення;
- наскільки чітко уявлення у тому, що саме вважати рішенням проблеми.

За цими трьома підставами всі проблемні ситуації поділяються на два типи.

Перший тип – це явні проблемні ситуації, коли формулювання проблеми задано із самого початку. Відмінність між явними проблемами зводиться до того, чи відомо, яким методом має вирішуватися проблема і чи визначено, що слід вважати її рішенням.

Другий тип – це неявні проблемні ситуації, коли проблему ще потрібно виявити та сформулювати.

Здобувач має розуміти вплив внутрішніх факторів розвитку науки адміністративного права.

У філософії науки довгий час протистояли одне одному два уявлення про рушійні сили розвитку науки – інтерналізм та екстерналізм.

Згідно з інтерналізмом, наука розвивається лише завдяки внутрішнім факторам: в силу об'єктивної логіки виникнення та вирішення наукових проблем, завдяки еволюції наукових традицій, внаслідок внутрішньої потреби самої науки проводити експерименти, створювати нові поняття та теорії тощо.

Згідно з екстерналізмом, соціально-економічні, культурні, особистісні фактори, що впливають на розвиток науки, здатні лише загальмувати або прискорити іманентний розвиток наукового пізнання.

Наука адміністративного права розвивається, в тому числі, завдяки внутрішнього потенціалу.

Крім того, здобувач повинен усвідомлювати вплив зовнішніх факторів розвитку науки адміністративного права.

Екстерналізм розвиток науки пояснює переважно соціально-економічними, позанауковими чинниками. При вивченні факторів розвитку науки основним завданням вважався опис тих соціально-культурних умов, у яких виникають та розвиваються конкретні наукові теорії.

На думку представників екстерналізму наука розвивається, реагуючи на вплив зовнішнього, соціально-культурного середовища, в якому відбувається процес наукового дослідження.

Наука адміністративного права розвивається, в тому числі, завдяки внутрішнім соціально-культурним, економічним та політичним факторами.

І інтерналізм, і екстерналізм є крайніми і в основі своїй хибними позиціями. У науці адміністративного права, безсумнівно, існує спадкоємність ідей, нові наукові теорії виникають у результаті критики та відкидання колишніх теорій. Не можна кожне досягнення науки адміністративного права розглядати як відповідь на назрілу соціальну потребу. Разом з тим, наука адміністративного права завжди існує у певному соціальному контексті та відчуває постійний вплив з боку культури того суспільства, в рамках якого вона розвивається. Нові наукові галузі та напрямки можуть виникати завдяки новій суспільній потребі (так виникли свого часу господарське право та інформаційне право, а сьогодні створюється медичне право).

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018.

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19688/1/%D0%93%D0%B0%D0%B%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%95-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%908-ilovepdf-compressed-1%20%281%29.pdf>

2. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3866/1/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82.pdf>
3. Філософські проблеми сучасно наукового пізнання : підручник для студентів-магістрів усіх спеціальностей і форм навчання / Я.В. Тараросєв; О.О. Дольська; Т.М. Дишкант та ін. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2023. 350 с.
<https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/ec570172-dc88-4ef3-90b1-17adb2605928/content>
4. Філософія науки: курс лекцій з вивчення дисципліни для здобувачів III рівня вищої освіти «доктори філософії» спеціальності 204 «ТВППТ» денної та заочної форми навчання. Одеса: ОДАУ, 2019. 156 с. <https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Kurs-lektsij-Filosofiya-nauky.pdf>
5. Зуб А. А., Петінова О. Б. Проблемні ситуації в науці: філософський контекст. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2020. № 1(45). С. 116-122.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12581/1/Zub.pdf>
6. Філософські засади наукової діяльності: 1. Науковий світогляд та етична культура науковця; 2. Філософська гносеологія та епістемологія: конспект лекцій. [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобув. ступ. доктора філософії

за всіма освітньо-науковими програмами всіх спеціальностей / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Б.В. Новіков, Р.М. Богачев, Г.М. Костроміна, К.В. Мацик, І.А. Муратова, Т.П. Руденко, І.І. Федорова, Т.В. Щириця. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 130 с.

https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/43445/1/Konspekt-lektsii_Aspiranty.pdf

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ 2

1. Нові підходи до адміністративного права.
2. Рівні теорії адміністративного права.
3. Адміністративно-правові явища як об'єкт і предмет теорії адміністративного права.
4. Внутрішня структура теорії адміністративного права.
5. Проблема суб'єктивного і об'єктивного в теорії адміністративного права.
6. Категоріальний апарат науки адміністративного права.
7. Методологія пізнання адміністративно-правових явищ.
8. Функції науки адміністративного права.
9. Публічне адміністрування та публічна адміністрація.
10. Принципи належного урядування.
11. Диспозитивний метод адміністративно-правового регулювання.
12. Адміністративна процедура як категорія адміністративного права.
13. Адміністративний договір як категорія адміністративного права.
14. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права.
15. Адміністративний розсуд та дискреційні повноваження суб'єктів владних повноважень.
16. Електронне урядування як категорія адміністративного права.
17. Реалізація державної політики на регіональному рівні.
18. Адміністративно-правове забезпечення реалізації регіональної політики.
19. Типи наукових проблем в адміністративному праві.

20. Явні проблеми в науці адміністративного права.
21. Неявні проблеми адміністративного права.
22. Вплив внутрішніх факторів розвитку науки адміністративного права.
23. Вплив зовнішніх факторів розвитку науки адміністративного права.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО

ТЕМА 6. ІМПЕРАТИВИ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Практичне заняття № 10:

1. Адміністративне право в умовах постійного розвитку суспільних відносин.
2. Передумови розвитку адміністративного права в сучасних умовах.
3. Загальнолюдські цивілізаційні проблеми.
4. Адміністративне право як засіб вирішення загальнолюдських цивілізаційних проблем.
5. Необхідність нових засобів адміністративно-правової регуляції.
6. Проблеми співвідношення правового регулювання національного адміністративного права та наднаціональних адміністративно-правових норм.
7. Духовні основи адміністративного права та проблеми їх практичної реалізації.
8. Влада і адміністративне право (точки дотику і суперечності).
9. Мораль і адміністративне право (точки дотику і суперечності).

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Роль адміністративного права у вирішенні суперечностей між державою та церквою.
2. Роль адміністративного права у вирішенні проблем гендерної нерівності.
3. Втручання у природу людини та її правове (в т.ч. адміністративно-правове) регулювання (клонування, заборона абортів, використання кіберпротезів та імплантів і ін.).
4. Чи існують межі впливу публічної влади на цілі, зміст, сфери застосування та особливості реалізації адміністративного права в Україні?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен розглянути адміністративне право в умовах постійного розвитку суспільних відносин.

Здобувачам слід звернути увагу, що суспільні відносини постійно розвиваються. Це вимагає від держави визначитись із своєю позицією до цих відносин – від повного їх ігнорування до чіткої нормативної регламентації. Адміністративне право останнім часом характеризується не тільки змінами під впливом зміни ідеології та правосвідомості в суспільстві, а й під впливом бурхливого розвитку старих чи виникнення нових відносин у суспільстві. При цьому, часто виникають проблеми із визначенням місця цих відносин у предметі адміністративного права.

Розвиток людської цивілізації породив цілу низку проблем, у вирішенні яких приймає активну участь і адміністративне право. Зокрема, до таких проблем відносяться: демографічна криза; загроза термоядерної війни; екологічна катастрофа; збереження природи людини (кіборг технології); формування єдиного людства (ця проблема вирішується сьогодні фрагментарно – європеєць); забезпечення розвитку суспільства на фоні закінчення природних ресурсів; загроза голоду, злиднів, безграмотності; трансплантація органів, клонування, тощо.

Здобувач має усвідомлювати необхідність нових засобів адміністративно-правової регуляції.

Узагальнений аналіз сучасних спеціалізованих досліджень, присвячених встановленню розуміння сутності та призначення методів адміністративного права, співвідношення цієї категорії з іншими поняттями та категоріями дав підстави стверджувати, що в переважній більшості наукових джерел вказана проблематика розглядається із використанням застарілих наукових догм, зміст яких в цілому полягає у звуженні потенціалу методів адміністративного права (за рахунок акценту виключно на зобов'язуючий характер норм та примусову складову його способів та інструментів), обмеження його регулюючого впливу (сферою державного управління) та їх розгляду під кутом зору методів управління та управлінської діяльності.

Загальний стан класифікації методів адміністративного права в спеціальній літературі можна описати наступними тезами:

а) в цілому переважає традиційне бачення поділу методів адміністративного права на імперативний та диспозитивний;

б) переважна більшість наявних на шпальтах адміністративно-правової літератури підходів до розуміння методів адміністративного права не містить їх класифікаційного розподілу;

в) привалює розгляд вказаної проблематики під кутом зору складових елементів методів адміністративного права, а саме їх способів, без детального розгляду методів в цілому;

г) для окремих джерел характерним є ототожнення методів та способів правового регулювання, в наслідок чого поряд із методами адміністративно-правового регулювання в одному класифікаційному ряді розташовуються їх способи, що призводить до порушення діалектичного взаємозв'язку (ціле і частина) між елементами системи «методи адміністративного права», але й окремих правил класифікації;

г) для деяких навчальних посібників характерним є необґрунтований акцент на домінантному становищі (у порівнянні з диспозитивним) імперативного методу адміністративного права та свідоме применшення ролі та значення диспозитивного методу та його способів, що як науковий підхід слід визнати рудиментом радянської адміністративно-правової доктрини, який не відповідає сучасному розвитку вітчизняного адміністративного права.

Здобувач має розуміти, що специфіка публічних відносин та практика їх адміністрування засвідчує, що досить часто регулюючий вплив основних методів адміністративного права є недостатнім для досягнення остаточної мети правового регулювання. За таких умов виникає необхідність у застосування так званих додаткових (акцесорних), субсидіарних, тощо) методів правового регулювання, які за допомогою власних специфічних способів забезпечують (або мають забезпечити) максимально ефективний результат правового впливу. Наприклад, за сучасних умов механізм адміністративно-правового регулювання у різних сферах суспільних відносин все більшою мірою ґрунтується на заохочувальних нормах (позитивних правових стимулах), що пояснюється їх значним потенціалом щодо забезпечення добровільного спрямування суб'єктами своєї поведінки на досягнення суспільно-корисних цілей. Яскраве підтвердження вищевикладеного можна відшукати, зокрема, у положеннях загального та спеціальних законів про освіту. У свою чергу, вітчизняне адміністративне законодавство наповнюється рекомендаційними нормами для регулювання таких суспільних відносин, зміст яких не виправдовує встановлення категоричних обов'язків для їх учасників, однак має місце необхідність змінити ситуацію шляхом вжиття певних заходів для сприяння досягненню цілей правового регулювання.

Здобувач повинен усвідомлювати проблеми співвідношення правового регулювання національного адміністративного права та наднаціональних адміністративно-правових норм.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі ЄС) є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Численні дослідження, присвячені питанню переваг та втрат від європейської інтеграції тієї чи іншої країни, зокрема й України, зазвичай зосереджуються на тому, як процеси євроінтеграції впливають на економічний та політичний розвиток держави, якою мірою компенсують обов'язкову втрату частини державного суверенітету, що отримає окремих громадян від цих процесів на фоні поступок держави наднаціональному рівню ЄС тощо. Неоднозначність відповідей на такі питання цілком природно породжує сумніви щодо необхідності реалізації євроінтеграційної політики державою, яка ще не завершила державотворчі процеси, а тому є особливо чутливою і вразливою до зовнішнього впливу, тим більше, такого, який здатен обмежити її суверенітет. До того ж існують і внутрішні фактори, які негативно впливають на процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС, що і обумовлює актуальність даного питання для сучасної юридичної науки.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу як соціально-правове явище характеризується наступними ознаками, які здобувач розгляне більш детально на практичному занятті.

1. В суспільстві укорінилися стереотипи щодо успішності держави Україна та кожного окремого громадянина лише з вирішенням питання про членство нашої країни в ЄС. Неможливість знайти роботу за спеціальністю, відсутність можливостей задовольнити свої потреби в житті, фінансова неспроможність і інші негативні явища, що, на жаль, присутні в нашому суспільстві, пересічний громадянин пов'язує виключно з невирішеністю одного питання – вступом в ЄС.

2. Успішність процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС залежить від створення умов для її реалізації. Однією з обов'язкових умов успішності адаптації законодавства є взаємна довіра між державою та

суспільством. Недовіра між державою та суспільством у нас продовжує зберігатись з радянських часів.

3. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС стала пріоритетним напрямом діяльності держави по відношенню до інших функцій держави. В певні періоди розвитку держави якась одна функція може ставати пріоритетною. Це означає, що захопившись задоволенням інтеграційних процесів, наша держава може допустити суттєві прорахунки і помилки в реалізації політичної, економічної, соціальної, фінансової та інших функцій держави.

4. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС набула ознак системного явища в правотворчій діяльності державних органів. Сьогодні розвиток правової системи будь-якої європейської держави відбувається наступними способами: а) інновелізація (створення нового за змістом нормативного правового матеріалу); б) трансформація і імплементація (використання норм міжнародного права); в) рецепція (використання правового матеріалу іноземної держави), г) наступництво (використання правового матеріалу власної країни). В Україні ж інновелізація та наступництво, як способи розвитку національного права, на жаль, втратили пріоритетність у суб'єктів правотворчої діяльності, які широко використовують, а іноді безпідставно зловживають трансформацією, імплементацією і рецепцією. На жаль, в нашій країні адаптація законодавства України до законодавства ЄС зводиться до закріплення в національному законодавстві основних дефініцій, принципів, цілей і завдань. Як вже зазначалося, такі норми не працюють без норм-правил поведінки. Тому наш законодавець йде шляхом запозичення норм-правил поведінки з законодавства конкретної європейської держави, що, як правило, не є ефективним для національного законодавства, бо при цьому не враховуються менталітет населення України та рівень його правової культури.

5. Рівень і форми адаптації законодавства України до законодавства ЄС залежать не тільки від правотворчої діяльності органів державної влади, а й від

активної участі у цих процесах окремих інститутів громадянського суспільства (засобів масової інформації, політичних партій та інших об'єднань громадян тощо). Одна з причин чому відбулася в Україні «Революція Гідності», була відсутність повноцінних інститутів громадянського суспільства, які «де-юре» існували, а «де-факто» – не виконували свої функції.

6. Несистемний, часто науково необґрунтований процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Пересічному громадянину України здається, що заради євроінтеграції можна обмежитись змінами в національному законодавстві, що ніяк не вплине в цілому на національну правову систему та національну юридичну науку. Юридична наука на відміну від всіх точних наук (фізики, математики, хімії і ін.) та більшої частини гуманітарних наук (соціології, психології і ін.) тісно пов'язана з національною правосвідомістю, національною правовою культурою та національними традиціями. Тому інтеграція юридичної науки в юридичну науку країн ЄС може відбуватися лише частково і, як правило, у сферах міжнародного співробітництва. Адаптація ж законодавства України до законодавства ЄС повинна відбуватись з обов'язковим врахуванням зв'язків наступництва в національній юридичній науці.

7. Неефективність політичних ініціатив з питань напрацювання реального механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Механізм адаптації так і не було запропоновано в національному законодавстві. І цю проблему намагаються вирішувати не за рахунок «національного інтелектуального потенціалу», а за рахунок експлуатації «позитивного зарубіжного досвіду».

Влада і адміністративне право (точки дотику і суперечності), які повинен розглянути здобувач.

В юридичній науці можна знайти три підходи до питання про співвідношення влади та адміністративного права, які здобувачі розглядають при розгляді питання.

Перший підхід, естатичний, виходить з пріоритету влади над правом: право розглядається як продукт діяльності влади, як її наслідок. Такий підхід широко розповсюджений у спеціальній літературі. Вважається, що право перебуває в підлеглому до влади стані. Фактичною умовою для даного підходу слугує політична практика, яка розглядає право як «доповнення» до влади. Теоретичною передумовою стає формально-догматичне відношення до поняття права як до сукупності норм, які видаються публічною владою.

Другий підхід до співвідношення влади та адміністративного права закріплений у форматі природно-правових поглядів. Прихильники школи природнього права виходили з обмеження публічної влади правом, що, на їхню думку, ґрунтувалося на непорушності природнього закону та невідчуженні публічних прав індивіда. З позиції даного підходу праву належить пріоритет у порівнянні із публічною владою. Такий підхід сьогодні є пріоритетним в науці адміністративного права.

Третій підхід полягає в тому, що зв'язок між адміністративним правом і владою не має однозначного причинно-наслідкового характеру (влада породжує право або із права народжується влада). Цей зв'язок складний і має двосторонній характер: влада і право одне без одного не можуть існувати, тобто між ними є функціональний зв'язок.

В даному підході можна виявити глибинні зв'язки між адміністративним правом та владою, уникнути однобічності, зрозуміти, що надає адміністративне право публічній владі, і з'ясувати роль влади у забезпеченні реалізації норм адміністративного права.

Здобувач повинен розуміти, що зв'язок влади і адміністративного права полягає в наступному: публічна влада не породжує адміністративне право, а є, з одного боку, залежною, підлеглою його силі, а з іншого – потужним засобом, що підтримує і посилює міць адміністративного права, його потенціал у суспільній системі. Публічна влада використовує адміністративне право як засіб керування

суспільними процесами, але лише в тій мірі, у якій адміністративне право їй «дозволяє».

Мораль і адміністративне право (точки дотику і суперечності).

Важливу роль у системі соціального регулювання відіграють мораль і право. Адміністративне право виконує свої специфічні регулятивні функції не ізольовано й окремо, а в єдиному комплексі та тісному взаємозв'язку з іншими соціальними регуляторами.

Слід зазначити, що в правовій доктрині існують різні думки щодо співвідношення права і моралі, з якими ознайомлюються здобувачі:

- 1) право і мораль взаємодіють, хоча мають деякі відмінні риси;
- 2) позиція проти змішування права та моралі.

Мораль – система норм і принципів, які виникають із потреби узгодження інтересів індивідів один із одним і суспільством (класом, соціальною групою, державою), спрямовані на регулювання поведінки людей відповідно до понять добра і зла й підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки. Мораль має історичний характер, але за всіх часів критерієм моральних норм виступають категорії добра, зла, чесності, порядності, совісті. Воно охоплює майже всі сфери життя – економіку, політику, право та ін. За допомогою моралі узгоджується поведінка особи з інтересами суспільства, долаються суперечності між ними, регулюється міжособистісне спілкування.

У суспільстві право й мораль тісно пов'язані. Їх співвідношення проявляється в стані єдності, відмінності та взаємодії.

Як самостійні нормативні регулятори адміністративне право й мораль водночас мають спільні риси. Зокрема:

- регулюють відносини між людьми (спільний родовий предмет регулювання);
- це правила поведінки загального характеру, оскільки адресовані якщо не до всіх, то принаймні до великої групи людей, а не до конкретних осіб;

- спрямовані на встановлення визначеного порядку в суспільних відносинах (спільна родова мета);

- можуть збігатися за змістом, коли норми адміністративного права закріплюють норми моралі;

- мають єдину духовну природу, єдиний ціннісний стрижень – справедливість;

- виконують функцію соціального компромісу між індивідом, групою індивідів і суспільством, сприяють збереженню стабільності й рівноваги у суспільстві;

- мають нормативний характер, тобто формують правила, межі свободи суб'єктів, є засобами нормативного вираження справедливості;

- є універсальними критеріями оцінки поведінки суб'єктів у різних сферах суспільної діяльності;

- сприяють певному типу культури, рівневі розвитку суспільства.

Взаємодія норм адміністративного права і норм моралі в процесі правотворчості проявляється у тому, що:

- норми адміністративного права створюються з урахуванням норм моралі, що панують у суспільстві, виступають як формально (офіційно) визначена міра справедливості, і тому адміністративне право в широкому розумінні є моральним явищем;;

- норми адміністративного права скасовуються у разі невідповідності вимогам норм моралі, яка панує в суспільстві;

- норми права оцінюються громадянином, який реалізує їх із погляду моралі;

- норми права тлумачаться посадовою особою, яка здійснює правозахисну діяльність, відповідно до норм моралі, що панують у суспільстві.

Розмежування права й моралі може бути проведене за рядом таких критеріїв, які необхідно виділяти здобувачам:

1. За походженням: норми моралі формуються поступово, в процесі суспільного життя на основі уявлень про добро й зло, справедливість, честь, безчестя, мають неофіційний характер і можуть передаватися з покоління в покоління; норми адміністративного права складаються у процесі взаємодії людей як певні норми, повторювані відносини та ідеї, які визнає і захищає держава, і мають офіційний загальнообов'язковий для всіх осіб характер.

2. За сферою регулювання: моральне регулювання поширюється на відносини, які не піддаються зовнішньому контролю, на відносно вузьку сферу міжособистісного спілкування – кохання, дружбу, взаємодопомогу тощо; норми адміністративного права регулюють лише ті відносини, які мають загальносуспільне значення і є найважливішими.

3. За формою вираження: норми моралі не мають офіційно фіксованих норм вираження і можуть міститися у релігійних заповідях, традиціях, прислів'ях та ін.; адміністративне ж право має ознаку інституціоналізованості, його норми набувають формального виразу в нормативних актах та приписах, встановлених державою, – законах, указах, постановах, наказах, інструкціях та ін.

4. За ступенем деталізації: норми моралі не містять точних деталізованих правил поведінки, вони виступають як принципи проголошення безособової повинності формування бажаної поведінки; норми адміністративного права й законодавства, в якому право втілюється, є деталізованими правилами про належну, бажану і заборонену поведінку, яка реалізується через механізм правового регулювання.

5. За засобами забезпечення виконання та специфікою санкцій: додержання моралі забезпечується внутрішнім переконанням, чинністю громадської думки, суспільним впливом, соціально-психологічними стереотипами; адміністративне право охороняється та гарантується примусовою силою держави. Порушення адміністративно-правових норм зумовлює юридичну відповідальність – негативні наслідки майнового, особистого й організаційного характеру, що застосовується в

певному порядку державним апаратом. При цьому перелік санкцій має чітко фіксований характер.

Деякі колізії у взаємодії адміністративного права та моралі виникають у питаннях трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини, проведення клінічних випробувань лікарських засобів на пацієнтах (добровольцях), штучного запліднення, прискорення смерті невиліковного хворого для припинення його страждань та ін.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Кравець М. О. Тенденції розвитку адміністративного права в Україні у світлі глобалізаційних процесів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №9. С. 158-160. http://www.lsej.org.ua/9_2021/40.pdf
2. Миколенко О. І., Миколенко О. М. Ступінь наукового обґрунтування і адміністративно-правового забезпечення конституційних засад відносин держави і церкви. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 71-79. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/232431>.
3. Румянцев О. П. Адміністративно-правове регулювання трансплантації в Україні. – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Національний авіаційний університет. Київ, 2021. 253 с. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/52456/1/%d0%a0%d1%83%d0%bc%d1%8f%d0%bd%d1%86%d0%b5%d0%b2%20%d0%9e.%d0%9f.%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f.pdf>
4. Дьомін Ю. М. Правове регулювання трансплантації в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові записки*. Серія: Право. 2022. Вип. 12. С. 226-231. <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/146/134>
5. Сірант М. Механізми адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки: інструментальна основа. *Вісник національного*

університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2020. № 3 (27). С. 158-165. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22532/27.pdf>

6. Завальна Ж. В., Григорян М. Р. Моральні цінності в публічних та приватних галузях законодавства. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2021. Вип. 30. С. 151-158. http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2021/2_2021.pdf
7. Захарова О. В. Адміністративно-правова охорона суспільної моралі: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро. 2019. 243 с. <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/26/6.pdf>

ТЕМА 7. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ЕЛЕМЕНТНИЙ СКЛАД ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Практичне заняття № 11:

1. Поняття та елементний склад адміністративно-правового регулювання.
2. Об'єкт адміністративно-правового регулювання.
3. Цілі та завдання адміністративно-правового регулювання.
4. Методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання.
5. Правові гарантії як елемент механізму адміністративно-правового регулювання.

Практичне заняття № 12:

1. Загальна характеристика правових засобів як елементу адміністративно-правового регулювання.
2. Правовий стан як елемент адміністративно-правового регулювання.

3. Проблеми визначення ефективності адміністративно-правового регулювання.

4. Шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання.

5. Недоліки законодавчої техніки та термінології в джерелах адміністративного права.

6. Особливості регіонального адміністративно-правового регулювання.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Розкрийте відмінності між «предметом» та «об'єктом» адміністративно-правового регулювання.

2. Назвіть сфери суспільних відносин, які, на вашу думку, ще не мають, але потребують адміністративно-правового регулювання.

3. Наведіть приклади грубих помилок законодавчої техніки чи термінології в джерелах адміністративного законодавства.

4. Які сфери суспільних відносин потребують особливого регіонального адміністративно-правового регулювання в м. Одесі та Одеській області?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із поняттям та елементами складу адміністративно-правового регулювання.

Здобувачеві потрібно звернути увагу, що основним елементом структури адміністративно-правового регулювання є предмет правового регулювання. На жаль, в юридичній науці України дослідженню елементів адміністративно-правового регулювання приділяється недостатня увага. Всі дослідження обмежуються по суті характеристикою двох елементів – предмету і методу адміністративно-правового регулювання.

Предмет і метод правового регулювання є основними, але не єдиними елементами, що входять до структури адміністративно-правового регулювання. Лише характеристика всіх елементів, дасть можливість зрозуміти суть адміністративно-правового регулювання взагалі (на галузевому рівні), та розкрити його особливості відносно конкретних груп суспільних відносин (на рівні правових інститутів і спеціальних правових режимів).

Отже визнаючи в якості об'єктивного фактору побудови системи права України суспільні відносини, вважаємо, що послідовність при характеристиці в цілому адміністративно-правового регулювання та його структурних елементів повинна бути наступна – від цілей правового регулювання та принципів права до предмету правового регулювання, від предмету правового регулювання до юридичного положення суб'єктів та методів, способів, типів правового регулювання і лише потім до правових гарантій, що забезпечують встановлення відповідного правового стану.

Різне сполучення й різне поєднання цих елементів структури адміністративно-правового регулювання, породжує відповідні адміністративно-правові режими (спеціальні режими адміністративно-правового регулювання). Специфіка таких адміністративно-правових режимів проявляється не тільки в тому, що вони регулюють певну групу суспільних відносин, використовуючи при цьому специфічний набір методів, способів і типів правового регулювання, а й у тому, що вони:

- переслідують чітко встановлені цілі;
- орієнтуючись і керуючись засадами права, закріплюють специфічне юридичне положення суб'єктів права;
- мають свою систему правових гарантій;
- встановлюють особливий уклад суспільних відносин (правовий стан).

Отже адміністративно-правове регулювання як складне юридичне утворення включає до свого складу наступні елементи: 1) цілі правового регулювання; 2)

принципи права; 3) предмет правового регулювання; 4) статус суб'єкта права; 5) метод правового регулювання 6) правові гарантії; 7) правовий стан.

Здобувач повинен ознайомитись із об'єктом адміністративно-правового регулювання.

Поняття «об'єкт правового впливу», «сфера правового регулювання», «предмет правового регулювання» мають різне змістовне наповнення.

Предмет адміністративно-правового регулювання – це те, що регулюється адміністративним правом. Адміністративним правом, як відомо, регулюються суспільні відносини. Воно не здатне впорядковувати фізичні, хімічні, біологічні й інші природні процеси, які протікають по своїх власних законах, що не залежать від волі й свідомості людини. Адміністративне право здатне впорядковувати тільки суспільні відносини, які проявляються в поведінці, діях, діяльності людей. Разом з тим не всі суспільні відносини становлять предмет адміністративно-правового регулювання, оскільки не всі суспільні відносини регулюються й можуть регулюватися адміністративним правом.

Тут слід зазначити, що правове регулювання суспільних відносин проявляється в різних формах, які здобувач має розглянути при підготовці. В одних випадках правовий вплив проявляється в безпосередньому регулюванні суспільних відносин, тобто у встановленні і застосуванні правових норм з власне юридичним змістом. В других – зводиться до регламентації діяльності щодо практичного використання приписів різного роду технічних, економічних чи організаційних норм. В третіх, обмежується лише загальним правоорієнтаційним впливом шляхом встановлення правових приписів, керуючись якими суб'єкти відносин здійснюють маніпулювання різного роду технічними і організаційними засобами, що необхідні, наприклад, для здійснення службових функцій. Однак у всіх цих випадках мова йде про цілеспрямований правовий вплив на певні суспільні зв'язки, а отже і про правове регулювання.

Здобувач має розуміти, що адміністративним правом можуть (і повинні) регулюватися тільки ті суспільні відносини, які входять у сферу адміністративно-правового регулювання.

Сферу адміністративно-правового регулювання можна визначити як коло тих суспільних відносин, які можуть і повинні регулюватися адміністративним правом. Причому сферу правового регулювання становлять як ті суспільні відносини, які вже врегульовані правом, так і ті, які правом ще не врегульовані, але можуть і повинні бути ним урегульовані. Наприклад, відносини, що виникають у процесі прийняття управлінських рішень, лише частково регулюються правом. Для забезпечення ефективного правового регулювання в цій сфері необхідна не ізольована регламентація тих чи інших процедур чи правил підготовки та обґрунтування рішень, а комплексна розробка спеціальної системи правових норм, які б гарантували творчий підхід до рішення різних управлінських проблем, що виникають на різних рівнях і в підрозділах публічного управління.

Об'єкт адміністративно-правового впливу є більш об'ємним поняттям ніж предмет і сфера правового регулювання, бо до його складу входять також відносини, які не регулюються правом і не повинні ним регулюватись, але на які розповсюджується його вплив. При чому слід відзначити, що цей вплив носить опосередкований та безцільовий характер, тобто спеціально не розрахований на їх впорядкування.

Отже адміністративно-правове регулювання можна визначити як певний вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів і має за мету впорядкування цих відносин. Тоді предмет адміністративно-правового регулювання буде включати у свій склад виключно ті відносини, на які реально такий організуючий цільовий вплив відбувається.

Здобувач має знати методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання.

Принциповим є чітке розмежування методів, способів та типів адміністративно-правового регулювання.

Особливості типу правового регулювання нечасто розкриваються в теорії права, вже не кажучи про теорію адміністративного права. Власне тип правового регулювання допомагає розглянути публічне та приватне право з позицій цілепокладання. В цивільно-правовому регулюванні використовується наступний тип правового регулювання: «Дозволено все, що незаборонне законом». Тобто основна мета приватного правового регулювання – не зашкодити розвитку приватних суспільних відносин в країні зайвою «зарегульованістю». Відповідно, заборони в цивільному праві не розповсюджені так, як це відбувається в адміністративному праві. Якщо вони і закріплюються, то носять обґрунтований та всебічно виважений характер. Такі заборони не можуть бути рефлексією держави на окремий випадок чи декілька випадків, що часто зустрічається в межах публічно-правового регулювання.

В адміністративно-правовому регулюванні по відношенню до суб'єктів публічного адміністрування використовується інший тип правового регулювання: «Дозволено лише те, що передбачено законом». Тобто здобувач має розуміти, що основна мета публічного правового регулювання – запобігти свавіллю з боку суб'єктів, наділених публічно-владними повноваженнями. Це пояснює, чому в адміністративному праві велика кількість приписів та заборон, адже, по-перше, кожен крок (рішення, дія чи бездіяльність) суб'єкта публічної адміністрації повинен бути прописаний в національному законодавстві, по-друге, повинні бути встановлені чіткі межі у поведінці суб'єкта публічної адміністрації шляхом закріплення в законодавстві переліку забороненої поведінки. В поодиноких працях представників адміністративного права можна знайти міркування про необхідність визначення типу адміністративно-правового регулювання по відношенню до приватних осіб (фізичних та юридичних осіб). Дійсно, проаналізований нами вище тип адміністративно-правового регулювання

стосується тільки суб'єктів публічного адміністрування. Виникає доречне питання: «Який тип правового регулювання використовується відносно приватних осіб адміністративного права?». Спеціальна література пропонує наступні думки щодо вирішення цієї проблеми.

По-перше, адміністративне право не ставить ціль – запобігти свавіллю з боку фізичних та юридичних осіб, які є учасниками адміністративних правовідносин. Таким чином, тип правового регулювання, який адміністративне право з успіхом застосовує до суб'єктів публічного адміністрування, не може застосовуватись до приватних осіб.

По-друге, адміністративне право по відношенню до приватних осіб не може досягати цілей, які притаманні цивільному праву, адже у своєму регулюванні взагалі не торкається приватних інтересів та приватних суспільних відносин. Також адміністративне право не може дозволити приватним особам робити у публічних правовідносинах все, що незаборонене законом. Це призведе до чисельних тупикових правових ситуацій, які будуть вимагати або офіційного тлумачення, або чіткої правової регламентації.

По-третє, враховуючи специфіку виникнення та правового регулювання публічних правовідносин, пропонуємо тип адміністративно-правового регулювання для приватних осіб визначити наступним чином: «Дозволено все, що передбачене і незаборонене законом». Цей тип адміністративно-правового регулювання поведінки приватних осіб у публічно-правових відносинах переслідує одразу дві цілі, які ієрархічно розташовані одна до одної:

- 1) максимально забезпечити реалізацію прав та свобод людини і громадянина у відносинах з державою та іншими суб'єктами, що наділені публічно-владними повноваженнями;

- 2) не обмежувати варіативність поведінки приватних осіб у адміністративних правовідносинах у випадках відсутності чітких вимог до такої

поведінки у вигляді приписів чи заборон або у випадках наявності прогалин у публічно-правовому регулюванні.

Верховна Рада України (особливо при правовому регулюванні адміністративних процедурних відносин) намагається прописати всі нюанси реалізації приватною особою своїх прав у відносинах із суб'єктами публічного адміністрування. В таких правовідносинах приватні особи реалізують свої права лише у той спосіб і у ті строки, які чітко прописані національним законодавством. Тобто, на приватну особу розповсюджується адміністративно-правовий тип – «дозволено все, що передбачене законом».

В тих же випадках, коли адміністративне законодавство не містить чітких строків давності юридично значимої дії, форми подачі заяви чи, наприклад, не конкретизує особу, яка може звернутися до суб'єкта публічної адміністрації, то на приватну особу розповсюджується наступний адміністративно-правовий спосіб – «дозволено все, що незаборонене законом». Наприклад, якщо норми адміністративного права не закріпили обов'язкову форму звернення особи до суб'єктів публічного адміністрування, то це означає, що така заява може бути подана в усній, письмовій або електронній формі. І суб'єкт публічного адміністрування зобов'язаний буде прийняти таку заяву, розглянути її та прийняти по ній компетентне і законне рішення.

Такий підхід до розуміння типу адміністративно-правового регулювання, що використовується до приватних осіб, сприятиме підвищенню якості адміністративного законодавства. Адже будь-яка прогалина в адміністративному законодавстві, будь-який недолік в адміністративно-правовому регулюванні на практиці автоматично буде розцінюватись на користь приватної особи як учасника публічно-правових відносин.

Здобувач має ознайомитись із правовими гарантіями як елементом механізму адміністративно-правового регулювання.

Правові гарантії як елемент структури адміністративно-правового регулювання слід розглядати як сукупність правових засобів, що захищають та підтримують адміністративно-правове регулювання у «заданих параметрах». До загальних правових гарантій, які забезпечують реалізацію всієї системи норм права України, можна віднести, по-перше, заходи правового примусу (де особливе місце посідає контрольно-наглядова діяльність компетентних органів та юридична відповідальність), по-друге, інститут оскарження в адміністративному чи судовому порядку.

Правові гарантії поділяють на матеріальні та організаційні. Матеріальні гарантії – це лише нормативна основа механізму реалізації адміністративно-правових норм. Але щоб цей механізм запрацював, необхідні відповідні організаційні форми, в яких здійснюються норми-гарантії. Власне, будь-який інститут, що гарантується, може бути зведений до своєї нормативної основи, але ніколи не вичерпується нею.

Тому «існування» і «реалізація» гарантій – не одне і те ж. Матеріальні гарантії не реалізуються автоматично, їх здійснення повинно бути організоване. Лише в процесі дії застосування виявляється фактична життєздатність гарантій. А тому організація такої дії відграє в гарантуванні права зовсім не останню роль. Результативність матеріальних правових гарантій завжди зумовлена рівнем організаційних (процедурних) правових гарантій. Матеріально-правові гарантії покликані створювати для суб'єктів юридично рівні умови реалізації їхньої правосуб'єктності, адресувати однакові вимоги до організаційної діяльності всіх правореалізуючих суб'єктів. У цьому й полягає пріоритет матеріальних гарантій щодо організаційних.

Здобувач має розуміти, що організаційні гарантії більш рухливі та мінливі, і в цьому їх перевага над матеріальними гарантіями. Але лише разом вони складають єдиний механізм адміністративно-правового гарантування.

Виходячи із цього, можна зробити висновок, що правові гарантії – це установлені законом засоби безпосереднього забезпечення, використання, дотримання, виконання і правильного застосування норм адміністративного права. Відповідно, ті з них, які встановлюються нормами матеріального адміністративного права, є матеріальними гарантіями, ті, що встановлюються нормами процедурного чи процесуального адміністративного права – організаційними (процедурними чи процесуальними) гарантіями.

До правових гарантій адміністративно-правового регулювання здобувачам слід віднести наступні:

1) матеріальні, процедурні та процесуальні норми, що закріплюють право особи звернутись для вирішення адміністративної справи до суб'єкта публічної адміністрації, а також закріплюють права та обов'язки учасників адміністративного провадження;

2) принципи адміністративного права, публічної служби, адміністративної процедури, адміністративного судочинства, тощо;

3) різні інститути захисту прав і свобод особи (наприклад, інститут захисту особи в межах провадження в справах про адміністративні правопорушення – ст. 271 КУАП чи інститут прокурорського нагляду – ст. 250 КУАП тощо);

4) адміністративно-процедурна чи адміністративно-процесуальна форма теж виступають в якості гарантії забезпечення, використання, дотримання, виконання і правильного застосування норм адміністративного права;

5) дії учасників адміністративного провадження (наприклад, дії перекладача в адміністративному провадженні, тощо);

6) система перевірки законності і обґрунтованості прийнятих рішень (наприклад, перегляд адміністративних справ в апеляційному порядку – глава 1 розділу IV КАС України);

7) система заходів адміністративного примусу та адміністративних санкцій.

Правовий стан як елемент адміністративно-правового регулювання.

Здобувач повинен розуміти, що правовий стан встановлюється завдяки виконанню і дотриманню адміністративно-правових приписів. Він є кінцевим результатом адміністративно-правового регулювання, бо саме він був основною його метою.

Особливості адміністративно-правового регулювання в Україні свідчать про існування режиму національного права, який встановлює відповідний національний правовий стан. Особливість цього правового стану стає помітним лише тоді, коли громадянин від'їжджає в іноземну країну. Він помічає розбіжності не тільки в психології і соціальній поведінці громадян України та громадян іноземної країни, а й в правовідносинах, що існують в цих державах.

Проведений вище аналіз елементів адміністративно-правового регулювання дає можливість визначити адміністративний правовий стан як особливий уклад суспільних відносин, при якому реально забезпечується розгляд і вирішення адміністративних справ, реалізація та захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також інтересів держави в публічно-правовій сфері.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Миколенко О. І., Баламуш М. А. Цілепокладання як інструмент вдосконалення адміністративно-правового регулювання політичної служби в Україні. *Правова держава*. 2023. № 50. С. 11-18. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/280263/276593>
2. Миколенко О. І., Добровольська Н. В. Цілепокладання в праві та цілі адміністративного права України. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 58-65. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/276027/272135>
3. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 125-128. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/23.pdf>

4. Кантор Н. Ю. Окремі аспекти використання цілепокладання як методологічного прийому дослідження адміністративного права. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 225-230. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273745/269085>
5. Кантор Н. Ю. Засади формулювання цілей норм адміністративного права. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 51-54. <http://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/9.pdf>
6. Коваленко Н. Поняття та ознаки адміністративно-правового режиму. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 106-110. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/20.pdf>
7. Городецька І.А. Чинники ефективності адміністративно-правового регулювання суспільних відносин (теоретичний аспект). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 2. Том 31(70). Ч. 3. С. 89-93. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_3/16.pdf

ТЕМА 8. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Практичне заняття № 13:

1. Форми реалізації норм адміністративного права.
2. Особливості дотримання норм адміністративного права.
3. Особливості виконання норм адміністративного права.
4. Особливості використання норм адміністративного права.
5. Особливості застосування норм адміністративного права.
6. Поняття і ознаки адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.

7. Елементний склад адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.

8. Нормативно-правове забезпечення механізму реалізації прав і свобод особи.

9. Цілі, завдання та функції адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.

10. Особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації прав і свобод особи органами місцевого самоврядування в м. Одеса.

Для докладнішого розгляду зазначених питань пропонується підготувати доповідь або презентацію за однією із тем:

1. Охарактеризуйте особливості надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування в м. Одеса.

2. Наведіть з посиланням на джерела законодавства України приклади «дотримання особами норм адміністративного права».

3. Наведіть з посиланням на джерела законодавства України приклади «виконання особами норм адміністративного права».

4. Наведіть з посиланням на джерела законодавства України приклади «використання особами норм адміністративного права».

5. Наведіть з посиланням на джерела законодавства України приклади «застосування особами норм адміністративного права».

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач повинен ознайомитись із форми реалізації норм адміністративного права.

Здобувачам слід звернути увагу, що серед науковців немає єдиної думки щодо кількості форм реалізації норм права. Хтось виділяє дві форми, дехто – три форми, а переважна більшість вчених – чотири форми. До того ж аналіз форм

реалізації норм права відбувається в юридичній літературі, як правило, без прив'язки до особливостей публічного і приватного права.

Можна виділити три підходи до видів форм реалізації норми адміністративного права на які потрібно звернути увагу здобувачам.

1. Існує лише дві форми реалізації норми адміністративного права – виконання і застосування (наприклад, Р.А. Калюжний).

Такий підхід завжди був розповсюджений серед представників радянського адміністративного права, яке, в свою чергу, забезпечувало функціонування органів виконавчої влади і взагалі не переймалося питаннями забезпечення реалізації прав і свобод особи в публічно-правовій сфері. Державо-центристська концепція адміністративного права звертала увагу лише на ті форми реалізації норм права, які використовували суб'єкти державного управління (виконання і застосування), та ігнорувала ті форми, якими могли б користуватися пересічні громадяни (використання і додержання). Таким чином, концепція «двох форм реалізації норм права» є архаїчною та такою, що не відповідає сучасним уявленням про публічне і приватне право.

2. Існує три форми реалізації норми адміністративного права – виконання, використання і застосування (наприклад, М.Ю. Осипов). Ця концепція форм реалізації норм права ґрунтується на аналізі активних дій учасників правовідносин. Тобто, щоб виконати, використати чи застосувати норму адміністративного права необхідно вчинити активні дії. Проте реалізація норм права можлива і в пасивній формі, коли учасник правовідносин утримується від дій, що можуть завдати шкоду суспільству чи порушити права інших осіб. Утримуючись від таких «антисоціальних» вчинків особа теж реалізує норму права та забезпечує можливість реалізації прав і свобод іншими особами.

3. Існує чотири форми реалізації норми адміністративного права – дотримання, виконання, використання та застосування (наприклад, С.Г. Стеценко). Власне ця концепція форм реалізації норм права є найбільш обґрунтованою та

такою, що допомагає розкрити специфіку реалізації прав і свобод особи у адміністративно-правовій сфері.

Здобувач має розуміти особливості дотримання норм адміністративного права.

Крім того, здобувач повинен ознайомитись із специфікою дотримання норм адміністративного права.

По-перше, сам факт утримання особи від певних дій, які заборонені законом, вже свідчить про те, що особа перебуває у відповідних правовідносинах.

По-друге, «дотримання» дійсно набуває свого прояву у пасивній формі і полягає в утриманні особи від певних небажаних дій, що кваліфікуються в праві як «заборони» та «обмеження». Конституція України теж містить «норми-заборони» та «норми-обмеження». Наприклад, ст. 37 Конституції України забороняє утворення політичних партій, програмні цілі яких спрямовані на ліквідацію незалежності України.

Яскравим прикладом дотримання норм права в публічному праві є утримання публічного службовця від дій, які передбачені в Розділі IV Закону України «Про запобігання корупції» (обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища, обмеження щодо одержання подарунків і ін.) [14]. Утримання публічного службовця від таких заборон та обмежень створює умови (тобто зникають перешкоди) для реалізації іншими особами своїх прав і свобод в публічно-правовій сфері.

Здобувач повинен знати особливості виконання норм адміністративного права.

Виділяють наступні ознаки, що характеризують «виконання» як форму реалізації норми адміністративного права:

- а) «виконання» завжди набуває свого прояву у активних діях;
- б) воно полягає у реалізації юридичних обов'язків, які закріплені національним законодавством за особою;

в) «виконання» стосується як суб'єктів з владними повноваженнями, так і суб'єктів приватного права (фізичних і юридичних осіб), що мають обов'язки в публічно-правовій сфері.

Здобувач має розуміти особливості використання норм адміністративного права.

Використання – це реалізація за власним бажанням особи своїх адміністративних прав у публічно-правовій сфері.

Виділяють наступні ознаки «використання», які слід розглянути здобувачам:

- а) воно невід'ємне від суб'єктивного права особи;
- б) воно здійснюється не за примусом, а за власним бажанням;
- в) «використання» допускає альтернативність способів реалізації суб'єктивного права;

г) «використання» завжди є правомірною поведінкою особи;

г) реалізація прав і свобод у формі «використання» відбувається, як правило, за чітко визначеними в національному законодавстві процедурами, втім можливі випадки реалізації прав і свобод без будь-яких правових процедур (наприклад, свобода зібрань дуже часто реалізується особою без дотримання якихось спеціальних процедурних вимог)».

Зокрема, Закон України «Про державну службу» закріплює за публічними службовцями цілий комплекс прав, які вони реалізують в публічно-правових відносинах (право на чітке визначення посадових обов'язків, право на просування по службі з урахуванням професійної компетентності і ін.)

Здобувач повинен вміти виділити основні особливості застосування норм адміністративного права.

«Застосування» як форма реалізації норм адміністративного права є владною діяльністю суб'єктів публічного адміністрування щодо вирішення конкретних ситуацій індивідуального характеру.

В спеціальній літературі пропонується виділяти наступні ознаки «застосування» як форми реалізації норм адміністративного права:

а) воно має індивідуальний характер (тобто спрямоване на забезпечення реалізації суб'єктивного права конкретної особи);

б) «застосування» завжди реалізується в активній формі;

в) воно реалізується виключно суб'єктом з владними повноваженнями (державним органом, органом місцевого самоврядування, посадовою особою публічної служби і ін.);

г) із-за того, що «застосування» реалізується виключно суб'єктом з владними повноваженнями, воно завжди має процедурну регламентацію;

ґ) результатом «застосування» завжди є правозастосовний акт;

д) воно завжди здійснюється у правомірній формі;

е) «застосування» має обслуговуючий характер по відношенню до інших форм реалізації норм права;

ж) воно завжди реалізується у межах публічно-правових відносин.

Здобувач повинен знати поняття і ознаки адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.

Адміністративно-правовий механізм реалізації прав і свобод особи являє собою сукупність взаємодіючих спеціальних правових засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація суб'єктивних прав і свобод, метою якої (реалізації) є втілення приписів юридичних норм у життя шляхом правомірної поведінки суб'єктів адміністративного права, а саме, шляхом дотримання, виконання, використання та застосування норм права.

Адміністративно-правовий механізм реалізації прав і свобод особи характеризується наступними ознаками:

а) здійснюється органами публічного управління (органами державної влади та місцевого самоврядування);

б) має обмежену сферу застосування, адже використовується виключно під час реалізації прав і свобод громадян в публічно-правовій сфері;

в) одним із суб'єктів правовідносин завжди ви ступає суб'єкт публічного управління, а іншим – фізична чи юридична особа;

г) реалізація прав і свобод особи відбувається у чотирьох формах – дотримання, виконання, використання та застосування норми права;

г) реалізація адміністративно-правового механізму відбувається за певним алгоритмом, який закріплений національним законодавством.

Елементний склад адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи, який розглядають здобувачі при розгляді питань теми.

До елементів адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи в публічно-правовій сфері відносяться:

1) норми адміністративного права, які встановлюють: а) права і свободи особи в публічно-правовій сфері; б) умови, форми та процедури реалізації цих прав і свобод;

2) суб'єкти адміністративного права, які є учасниками правовідносин щодо реалізації прав і свобод особи в публічно-правовій сфері;

3) форми реалізації норм адміністративного права, які забезпечують реалізацію прав і свобод особи;

4) правову свідомість, правову культуру, правову ідеологію та правове виховання учасників правовідносин щодо реалізації прав і свобод особи в публічно-правовій сфері.

Джерела, рекомендовані до заняття:

1. Миколенко О.І. Механізм реалізації прав і свобод людини та громадянина в юридичній науці. *Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві* : колективна монографія / М. А. Баламуш, О. В. Гаран, Н. В. Ільєва та ін.; за заг. ред. О. В. Гаран і О. І.

Миколенка. Одеса : Фенікс, 2023. С. 9-38.
<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/34550/1/9-43.pdf>

2. Санжара О. О. Функціональне призначення адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод громадян у сфері місцевого самоврядування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 1 (63). С. 143-147.
3. Санжара О. О. Адміністративно-правовий механізм реалізації прав і свобод громадян у сфері місцевого самоврядування: поняття та елементний склад. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36). Том 1. С. 259-264.
http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2019/tom_1/3-1_2019.pdf
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19688/1/%D0%93%D0%B0%D0%B%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%95-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%908-ilovepdf-compressed-1%20%281%29.pdf>
5. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3866/1/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82.pdf>
3. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466

[c.http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf](http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf)

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ 3

1. Адміністративне право в умовах постійного розвитку суспільних відносин.
2. Передумови розвитку адміністративного права в сучасних умовах. Загальнолюдські цивілізаційні проблеми.
3. Адміністративне право як засіб вирішення загальнолюдських цивілізаційних проблем.
4. Необхідність нових засобів адміністративно-правової регуляції.
5. Проблеми співвідношення правового регулювання національного адміністративного права та наднаціональних адміністративно-правових норм.
6. Духовні основи адміністративного права та проблеми їх практичної реалізації.
7. Влада і адміністративне право (точки дотику і суперечності).
8. Мораль і адміністративне право (точки дотику і суперечності).
9. Поняття та елементний склад адміністративно-правового регулювання.
10. Об'єкт адміністративно-правового регулювання.
11. Цілі та завдання адміністративно-правового регулювання.
12. Методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання.
13. Правові гарантії як елемент механізму адміністративно-правового регулювання.

14. Загальна характеристика правових засобів як елементу адміністративно-правового регулювання.
15. Правовий стан як елемент адміністративно-правового регулювання.
16. Проблеми визначення ефективності адміністративно-правового регулювання.
17. Шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання.
18. Недоліки законодавчої техніки та термінології в джерелах адміністративного права.
19. Особливості регіонального адміністративно-правового регулювання.
20. Форми реалізації норм адміністративного права.
21. Особливості дотримання норм адміністративного права.
22. Особливості виконання норм адміністративного права.
23. Особливості використання норм адміністративного права.
24. Особливості застосування норм адміністративного права.
25. Поняття і ознаки адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.
26. Елементний склад адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.
27. Нормативно-правове забезпечення механізму реалізації прав і свобод особи.
28. Цілі, завдання та функції адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.
29. Особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації прав і свобод особи органами місцевого самоврядування в м. Одеса.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Догма адміністративного права та два спектри її прояву.
2. Норма права як центральний елемент догми адміністративного права.
3. Практична діяльність юристів щодо опису, розуміння та тлумачення норм права як елемент догми адміністративного права.
4. Доктрина адміністративного права.
5. Упередження і реальність у співвідношенні догми і доктрини адміністративного права.
6. Недоліки доктрини адміністративного права в сучасних умовах.
7. Взаємовплив догми і доктрини адміністративного права.
8. Юридичний президент як симбіоз догми і доктрини адміністративного права.
9. Феномен доктрини радянського адміністративного права.
10. Сучасні тенденції розвитку доктрини адміністративного права.
11. Властивості адміністративного права.
12. Соціальне значення властивостей адміністративного права.
13. Адміністративне право як нормативний регулятор суспільних відносин.
14. Функції адміністративного права як нормативного регулятора суспільних відносин.
15. Адміністративне право та суспільні відносини, що ним регулюються.
16. Структура адміністративного права.
17. Система адміністративного права.
18. Система адміністративного законодавства.
19. Нові підходи до адміністративного права.
20. Рівні теорії адміністративного права.
21. Адміністративно-правові явища як об'єкт і предмет теорії адміністративного права.

22. Внутрішня структура теорії адміністративного права.
23. Проблема суб'єктивного і об'єктивного в теорії адміністративного права.
24. Категоріальний апарат науки адміністративного права.
25. Методологія пізнання адміністративно-правових явищ.
26. Функції науки адміністративного права.
27. Публічне адміністрування та публічна адміністрація.
28. Принципи належного урядування.
29. Диспозитивний метод адміністративно-правового регулювання.
30. Адміністративна процедура.
31. Адміністративний договір.
32. Адміністративні послуги.
33. Адміністративний розсуд та дискреційні повноваження суб'єктів владних повноважень.
34. Електронне урядування.
35. Проблеми-головоломки в науці адміністративного права.
36. Риторичні проблеми науки адміністративного права.
37. Класичні проблеми науки адміністративного права.
38. Неявні проблеми адміністративного права.
39. Негативний вплив внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку науки адміністративного права.
40. Адміністративне право в умовах постійного розвитку суспільних відносин.
41. Передумови розвитку адміністративного права в сучасних умовах.
42. Адміністративне право як засіб вирішення загальнолюдських цивілізаційних проблем.
43. Необхідність нових засобів адміністративно-правової регуляції.
44. Проблеми співвідношення правового регулювання національного адміністративного права та наднаціональних адміністративно-правових норм.

45. Духовні основи адміністративного права та проблеми їх практичної реалізації. Влада і адміністративне право (точки дотику і суперечності).

46. Мораль і адміністративне право (точки дотику і суперечності).

47. Поняття та елементний склад адміністративно-правового регулювання.

48. Об'єкт адміністративно-правового регулювання.

49. Цілі та завдання адміністративно-правового регулювання.

50. Методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання.

51. Правові гарантії як елемент механізму адміністративно-правового регулювання.

52. Загальна характеристика правових засобів як елемента адміністративно-правового регулювання.

53. Правовий стан як елемент адміністративно-правового регулювання.

54. Проблеми визначення та шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання.

55. Недоліки законодавчої техніки та термінології в джерелах адміністративного права.

56. Особливості регіонального адміністративно-правового регулювання.

57. Особливості застосування норм адміністративного права.

58. Поняття і ознаки адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.

59. Елементний склад адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод особи.

60. Нормативно-правове забезпечення механізму реалізації прав і свобод особи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19688/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%95-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%908-ilovepdf-compressed-1%20%281%29.pdf>
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
6. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3866/1/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82.pdf>
7. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
<http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2889/1/2020%20%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%>

[80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.-%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2020.pdf](#)

8. Особливе адміністративне право: підручник / за ред. БерндаВізера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 464 с.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46162/1/%d0%9e%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%b2%d0%b5%20%d0%b0%d0%b4%d0%bc%d1%96%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%bd%d0%b5%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be-content.pdf>
9. Миколенко О. М. Функції адміністративно-деліктного права: теорія і практика: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 420 с.
http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2018/Mykolenko-aref.pdf
10. Юровська В. В. Методи адміністративного права: питання теорії та практики: монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 344 с.
http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2018/Yurovska-aref-1-.pdf
11. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві : колективна монографія / М. А. Баламуш, О. В. Гаран, Н. В. Ільєва та ін.; за заг. ред. О. В. Гаран і О. І. Миколенка. Одеса: Фенікс, 2023. С. 300.
<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/34550/1/9-43.pdf>

Додаткова література:

1. Дояр Є.В. Норми адміністративного права: сучасний погляд на ознаки та сутність. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/252430/249696>
2. Бойко І., Соловійова О. Вплив ідеї людиноцентризму на зміст адміністративного права. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2023. № 2(1). С. 1-12. <https://isg-journal.com/isjpp/article/view/250/127>
3. Джафарова М. Сучасний погляд на предмет адміністративного процесуального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 90-94. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/18.pdf>
4. Панасюк О. Перегляд основоположних категорій адміністративно-деліктного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 142-147. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/25.pdf>
5. Федорук Н. С. Ціннісно-світоглядна роль категорії «права людини» у формуванні понятійно-категоріального апарату адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 284-287. http://www.lsej.org.ua/5_2022/103.pdf
6. Жукова Є. О. Публічне адміністрування та державне управління: особливості співвідношення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 137-140. <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/28.pdf>
7. Миколенко О. І. Практичне значення положень Закону України «Про адміністративну процедуру» (критичний аналіз). *Правова держава*. 2022. №47. С. 40-48. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/265282/261843>
8. Зуб А. А., Петінова О. Б. Проблемні ситуації в науці: філософський контекст. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2020. № 1(45). С.116-122. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12581/1/Zub.pdf>

9. Кравець М. О. Тенденції розвитку адміністративного права в Україні у світлі глобалізаційних процесів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 158-160. http://www.lsej.org.ua/9_2021/40.pdf
10. Миколенко О. І., Добровольська Н. В. Цілепокладання в праві та цілі адміністративного права України. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 58-65. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/276027/272135>
11. Борщевський І. В., Грінь О. Д. Правовий досвід в юридичній діяльності: загальнотеоретичний аспект. *Правова держава*. 2020. № 37. С. 10-16. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28132/1/10-16.pdf>
12. Бойко О. В. Проблеми реалізації положень доктрини адміністративного права в процесі здійснення законотворчості в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 106-112. http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/16.pdf
13. Рябовол Л. Т. До питання про соціальну цінність права. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 30-36. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_1/7.pdf
14. Голосніченко І. П. Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права України. *Адміністративне право України: проблеми теорії і практики*: Збірник тез міжвузівського круглого столу (м. Київ, 17 квітня 2021 р.). К., 2021. URL: <https://kigap.kpi.ua/wp-content/uploads/2021/11/Zbirnyk-tez-Admin-pravo-kruglyj-stil.pdf>
15. Константій О. До питання поняття, предмета, методу і системи адміністративного судочинства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 86-90. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/17.pdf>
16. Радишевська О. Р. Формування системи сучасного адміністративного права України: щодо питання галузевої належності муніципального права (європейський досвід). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 256-260. http://lsej.org.ua/2_2020/69.pdf

17. Горбалінський В. Перспективи розвитку і застосування законодавства щодо надання адміністративних процедур в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 233-237. <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/45.pdf>
18. Журавель Я. В. Поняття та ознаки терміну «публічно-сервісні відносини». *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 69-74. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/12.pdf
19. Доценко О. С. Методологія дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення протидії організованій злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 131-134. http://www.lsej.org.ua/6_2021/37.pdf
20. Мазурик Р. В. Методологія дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності обласних прокуратур України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 46. С. 55-60. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1355692.pdf>
21. Корнійченко А. Методологія дослідження адміністративно-правового механізму запобігання булінгу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 4 (24). С. 43-48. <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1101>
22. Кобрусєва Є. А. Сучасні методологічні підходи до дослідження права на мирні зібрання в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 29-33. <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc48/8.pdf>
23. Панасюк О. Перегляд основоположних категорій адміністративно-деліктного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 142-147. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/25.pdf>

24. Швайка М. М. Сучасні підходи до розуміння сутності та змісту категорії «адміністративний примус». *Наукові записки*. Серія: право. 2022. Випуск 12. С. 143-146. <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/129/113>
25. Теленик С. Понятійно-категоріальний апарат адміністративно-правового регулювання створення державної системи захисту критичної інфраструктури. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). Vol. 2. С. 212-220. <http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1267>
26. Матчук С. В. Теоретико-правовий аналіз поняття адміністративного розсуду та його ознак. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 260-263. http://lsej.org.ua/4_2022/61.pdf
27. Білик П. П., Осадча І. А. Адміністративний розсуд в публічному адмініструванні та його зв'язок з юридичною деонтологією. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 52-62. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/232408>.
28. Таран Є. І. Співвідношення понять «державне управління», «публічне адміністрування» та «публічне управління» у трансформаційних процесах України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2020. № 2. Том 31 (70). С. 33-37. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/7.pdf
29. Дніпров О. Принципи належного урядування в сучасній системі адміністративного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 114-118. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/20.pdf>
30. Могиль О. Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах європейської інтеграції. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Політичні науки та публічне управління. 2022. Випуск 2 (62). С. 101-105. <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2143/2641>

31. Коваленко Н. Поняття та ознаки адміністративно-правового режиму. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 106-110. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/20.pdf>
32. Городецька І. А. Чинники ефективності адміністративно-правового регулювання суспільних відносин (теоретичний аспект). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 2. Том 31(70). Ч. 3. С. 89-93. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_3/16.pdf
33. Санжара О. О. Адміністративно-правовий механізм реалізації прав і свобод громадян у сфері місцевого самоврядування: поняття та елементний склад. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36). Том 1. С. 259-264. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2019/tom_1/3-1_2019.pdf

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://rada.gov.ua/> офіційний сайт Верховної Ради України
2. <https://www.kmu.gov.ua/> офіційний сайт Кабінету Міністрів України
3. <http://ukurier.gov.ua/uk/> щоденне видання центральних органів виконавчої влади України «Урядовий кур'єр»
4. <http://www.golos.com.ua/> Газета Верховної Ради України «Голос України».

Навчальне видання

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладачі

Миколенко Олександр Іванович
Баламуш Мар'яна Анатоліївна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,1 МБ.

Кафедра адміністративного та господарського права
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058